

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**DRUŽINSKO NASILJE – EVROPSKI IN
SLOVENSKI POGLED**

Svjetlana Mrkajić

Ljubljana, avgust 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

DRUŽINSKO NASILJE – EVROPSKI IN SLOVENSKI POGLED

Kandidatka: Svjetlana Mrkajić
Številka indeksa: 04034157

Mentor: mag. Slavko DEBELAK

Ljubljana, avgust 2009

POVZETEK

Družinsko nasilje obstaja, od kar obstaja človeštvo. Mnoga leta je bil ta problem spregledan. Družba se je nasilja zavedala, ničesar pa ni bilo narejenega v tej smeri, da bi ga preprečili. Prve spremembe so se začele v 60. letih prejšnjega stoletja z nastankom prvih gibanj proti nasilju nad ženskami. V današnjem času se posamezniki in država zavedajo, da družinsko nasilje ni problem posamezne družine, ampak problem celotne družbe. Države se na različne načine spopadajo s tem problemom, nekatere so spremenile zakonodajo, druge so uvedle nova pooblastila državnim organom, s katerim bodo lažje zaščitili žrtve. Zavedajo se, da ni mogoče izkoreniniti nasilja, lahko pa ga preprečijo z ustreznim ozaveščanjem javnosti ali pa ga s tem zmanjšajo.

Namen diplomske naloge je predstaviti problematiko družinskega nasilja, prikazati naloge vladnih in nevladnih organizacij v boju z nasiljem ter pristope reševanja družinskega nasilja različnih evropskih držav.

Ključne besede: družina, nasilje, družinsko nasilje, žrtev, vladne organizacije, nevladne organizacije.

ZUSAMMENFASSUNG

Es gibt Familiengewalt lange her. Jahrelang wurde dieses Problem übersehen. Die Gesellschaft wurde sich der Gewalt bewußt, aber man konnte sie nicht verhindern. Die ersten Veränderungen begannen in den sechzig Jahren voriges Jahrhunderts mit dem Aufkommen der ersten Bewegungen gegen die Frauengewalt. Heutzutage kommen einige Experten und der Staat zu Bewußtsein, dass die Familiengewalt das Problem der ganzen Gesellschaft ist. Die Staaten setzen sich mit diesem Problem auf verschieden Weisen auseinander; einige haben das Recht (Gesetze) verändert, die anderen haben neue Vollmacht der Staats - behörde eingeführt, um leichter Opfer zu schützen. Man kommt zu Bewußtsein, dass man die Gewalt nicht entwurzeln kann. Man kann sie aber mit dem Informieren der Öffentlichkeit verhindern und damit vermindern, der Zweck der Diplomarbeit ist die Problematik der Familiengewalt vorzustellen und die Aufgaben der Regierungs - und Nichtregierungsorga - nisationen mit dem Lampf gegen die Gewalt darzustellen. Der Zweck ist auch die Lösungszutritte der verschiedenen europäischen Länder darzustellen.

Schlüsselwörter: Familie, Gewalt, Familiengewalt, Opfer, Regierungs organisationen, Nichtregierungsorganisationen.

KAZALO

POVZETEK	ii
ZUSAMMENFASSUNG.....	iii
1 UVOD	1
2 DRUŽINA	3
2.1 KAJ JE DRUŽINA.....	3
2.2 DRUŽINA KOT VREDNOTA	4
3 NASILJE V DRUŽINI	5
3.1 NASILJE V DRUŽINI SKOZI ČAS.....	5
3.2 KAJ JE NASILJE	6
3.3 DRUŽINSKO NASILJE	6
3.4 OBLIKE NASILJA.....	8
3.4.1 Fizično nasilje	8
3.4.2 Spolno nasilje	9
3.4.3 Psihično nasilje	9
3.4.4 Ekonomsko nasilje	10
3.5 ŽRTVE NASILJA	10
3.5.1 Nasilje nad žensko	10
3.5.2 Nasilje nad otroki	12
3.5.3 Nasilje nad starostniki	13
3.5.4 Nasilje nad moškimi	14
4 STATISTIKA NASILJA V DRUŽINI	15
4.1 URADNA STATISTIKA	15
4.2 STATISTIKA NEVLADNIH ORGANIZACIJ	17
4.3 RAZISKAVE	17
5 SLOVENSKI PRISTOP REŠEVANJA NASILJA	20
5.1 INSTITUCIJE	20
5.1.1 Policija	20
5.1.2 Center za socialno delo	21
5.1.3 Zdravstvo	23
5.1.4 Tožilstvo.....	24
5.1.5 Sodstvo	25
5.1.6 Varuh človekovih pravic.....	26
5.1.7 Nevladne organizacije	27
5.2 MEDNARODNI AKTI S PODROČJA NASILJA V DRUŽINI	28
5.2.1 Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah.....	29
5.2.2 Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah	29
5.2.3 Konvencija o otrokovih pravicah.....	29
5.2.4 Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk	30

5.2.5 Nairobijske dolgoročne strategije za izboljšanje položaja žensk.....	30
5.2.6 Splošna deklaracija človekovih pravic	30
5.2.7 Dunajska deklaracija in akcijski načrt	31
5.2.8 Deklaracija o odpravi nasilja nad ženskami	31
5.2.9 Pekinška deklaracija in Izhodišča za ukrepanje	31
5.3 PODROČNI PRAVNI AKTI	32
5.3.1 Kazenski zakonik.....	32
5.3.2 Zakon o pravdnem postopku	33
5.3.3 Zakon o kazenskem postopku	33
5.3.4 Zakon o policiji	34
5.4 ZAKON O PREPREČEVANJU NASILJA V DRUŽINI	34
5.4.1 Nacionalni program.....	36
5.4.2 Akcijski načrti	37
6 PRIMERJALNA PRAVNA PRAKSA S PODROČJA NASILJA V DRUŽINI.....	39
6.1 AVSTRIJA.....	39
6.2 NEMČIJA.....	41
6.3 BELGIJA.....	41
6.4 ŠVEDSKA	42
7 ISKANJE NOVIH SISTEMSKIH REŠITEV	43
7.1 ANALIZA PRISTOPOV K REŠEVANJU NASILJA V DRUŽINI	43
7.1.1 Oblikovanje intermediarne skupine po vzoru Norveške	43
7.1.2 Medinstitucionalno sodelovanje po vzoru Latvije	44
7.1.3 Protokoli o sodelovanju institucij po vzoru Španije	44
7.1.4 Izobraževanje javnih tožilcev po vzoru Španije.....	44
7.1.5 Uvedba strožjih kazni za nasilje v družini po vzoru Nemčije	44
7.1.6 Uvedba specializiranih policijskih enot po vzoru Velike Britanije.....	45
7.1.7 Uvedba specializiranih sodišč po vzoru Avstrije	45
7.1.8 Delo z nasilneži po vzoru Nizozemske.....	45
7.1.9 Ustrezen pristop institucij do žrtev nasilja po vzoru Belgije in Nemčije...	46
7.1.10 Ustanovitev intervencijskih centrov po vzoru Avstrije.....	46
7.1.11 Ustanovitev kriznih centrov za pomoč žrtvi po vzoru Švedske.....	46
7.2 UKREPI V MODELIH SISTEMSKEGA REŠEVANJA	47
8 ZAKLJUČEK.....	49
LITERATURA.....	51
VIRI	52
1 ZAKONODAJNI VIRI	52
2 VIRI Z INTERNETA	53
SEZNAM TABEL	55
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	56

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA 57

1 UVOD

Družinsko nasilje je eden večnih problemov družbe. Pojavlja se v vseh državah, neodvisno od socialnega, ekonomskega, religioznega in kulturnega okvira. Kljub temu, da je globalni problem, je še vedno tabu. Veliko nasilja se zgodi že za sosednjimi vrati, mi pa se tega ne zavedamo ali pa se nočemo zavedati. Tudi, če opazimo preko vedenjskih znakov, da je nekdo žrtev nasilja, je ponavadi žrtev tista, ki zanika nasilje. Ravno zaradi tega se strokovne službe s problemi nasilja soočajo šele, ko je nasilje prisotno daljše obdobje ali nastopijo celo usodne posledice.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so evropske države sprejele prve zakonodajne spremembe na področju zlorabljanja in trpinčenja v družini. Telesno, spolno in psihično zlorabljanje je postalo inkriminirano ter vključeno v obstoječo kazensko zakonodajo. Nekatere države pa so že sprejele posebne zakone o nasilju v družini.

Za pisanje diplomske naloge na temo Družinsko nasilje - evropski in slovenski pogled sem se odločila iz osebnih razlogov.

Pred tremi leti, pri svojih šestnajstih letih, se je obesil fant, ki mi je zelo veliko pomenil. Prihajal je iz družine, ki ni skrivala svojih porušeni medsebojnih odnosov, vsi, ki smo bili družini blizu, smo vedeli, kaj se dogaja, nihče pa ni znal pomagati. Bil je priden dijak, dober brat, zvest prijatelj, toda vse njegove dobre lastnosti niso bile dovolj, da bi ustavile nasilnega očeta, ki je dvigoval roko nad njim.

Država mora zagotoviti ustrezno preprečevanje in kaznovanje vseh oblik nasilja in s tem zagotoviti spoštovanje temeljnih človekovih pravic. To ji bo uspelo samo s tesnim sodelovanjem vseh nas posameznikov, vladnih in nevladnih organizacij, s prilagoditvijo zakonodaje in postopkov, ki bodo žrtvam dale možnost za rešitev iz nasilja.

V diplomski nalogi bom v začetku poskušala odgovoriti na vprašanje, ali je družina vrednota in ali je sploh kdaj to bila. Na kratko bom predstavila zgodovinski oris nasilja v družini in vrste nasilja.

Slovenija si je v zadnjih letih prizadevala, da bi pomagala žrtvam pri zagotavljanju njihove varnosti preko različnih področnih zakonov. Večina teh prizadevanj ni potekala usklajeno, zakonski ukrepi se niso medsebojno dopolnjevali in izvajalci posameznih zakonov niso med seboj sodelovali. Kateri so ti področni zakoni in kakšen je Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), ki je stopil v veljavo s 15.2.2008, bom odkrivala v nadaljevanju.

Namen diplomske naloge je prikazati problematiko družinskega nasilja v Sloveniji in drugod po evropskih državah. Družinsko nasilje je prisotno, odkar obstaja človeštvo. Preko javnih občil nas v tem modernem času še vedno pretresejo podatki o razkritih grozotah, ki se dogajajo v družini. Človek si ne more predstavljati, da se lahko v okolju, ki naj bi bilo zatočišče pred zunanjim svetom, dogaja kaj tako uničujočega.

Cilj naloge je izdelati primerjalni pogled in analizo pristopov k reševanju nasilja v družini v Sloveniji in v drugih evropskih državah.

Nasilja v družini ne moremo izkoreniniti, lahko pa se borimo proti njemu s pomočjo neprofitnih organizacij in države, ki nam morajo stati ob strani.

2 DRUŽINA

Beseda družina izvira iz latinskega izraza famulus, kar v prevodu pomeni domači suženj. Posamezniki in tudi celotna družba bi morali strmeti k temu, da si ustvarimo družino, ki bi brezpogojno temeljila na ljubezni. V 21. stoletju ne bi smel biti nihče »suženj« svoje družine.

2.1 KAJ JE DRUŽINA

Družina je življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo (2. člen ZZZDR).

Družina je obstajala še pred pojavom prava in prvih držav. Njene funkcije so se v tem dolgem obdobju razvoja spreminjale. Država je nekatere funkcije družini odvzela ali pa jih vsaj omejila s svojimi aktivnostmi. Ekonomske funkcije družine so se zreducirale na potrošnjo. Pomembna dejavnika socializacije otrok sta postala vrtec in šolski sistem. Pri zagotavljanju eksistence družinskih članov pomagajo otroški dodatki in nadomestila za brezposelnost. Država pa posega v družinske odnose tudi z normativnim urejanjem. Določa pravila za sklepanje zakonske zveze in razveze, vsebino roditeljske pravice, pravila o določanju očetovstva, o dedovanju, prepovedi nasilja v družini ter določa kriterije, kaj je (ne) primerna vzgoja (Filipčič, 2002, str. 15 - 18).

Osnovna funkcija družine je biološko-reprodukcijska in sociološko-kulturna.

V preteklosti smo živeli v družbi, kjer so bile spolne vloge trdno določene. Oče je bil gospodar, ki je vzdrževal ženo in otroke, žena je morala biti idealna mati, soproga in gospodinja. Take tradicionalne družine s togo hierarhično razdelitvijo vlog v evropskih državah skoraj ne najdemo več. Danes si pari sami postavljajo pravila, na katerih gradijo medsebojne odnose in ustvarjajo družino. To je tudi čas, ko nikomur ni potrebno živeti z osebo, ki z njim ravna poniževalno. Znotraj same družine so družinski člani obravnavani enakovredno.

Družina je nenadomestljiva in nepogrešljiva oblika sobivanja (Musek, 1995, str. 19).

Pod pojmom družina lahko razumemo različne oblike življenjskih skupnosti:

- družino orientacije (družina, v kateri se posameznik rodi) in družino prokreacije (ki jo oblikuje s sklenitvijo zakonske zveze ali s skupnim življenjem z drugo osebo);
- razširjeno družino, ki poleg zakoncev in njunih otrok vključuje tudi druge sorodnike: brate, sestre, starše, strice, tete ...;
- enoroditeljsko družino;

- zvezo istospolnih partnerjev;
- dopolnjeno družino (življenjska skupnost roditelja in otrok z novim partnerjem in njegovimi otroki ali skupinam otrok);
- nuklearno družino: oče, mati, otroci;
- samsko družino (brez ozira na to, ali je samsko življenje hoteno ali nehoteno) (Filipčič, 2002, str. 21 - 22).

Družina je sistem, ki se nenehno spreminja. Zato išče ravnotežje, kako voditi in spreminjati svojo dinamiko. Nenehno mora iskati vire moči in načine, kako se bo odzvala na spremembo. Zato pa potrebujemo moč, znanje in pogum. Vendarle pa bi lahko rekli, da pa so temeljni pogoji za delovanje družine: koalicija med staršema, ohranitev generacijskih razlik in ohranjanje vloge po spolu.

- Koalicija med starši: pomeni, da se podpirata v vsem, kar je za otroka dobro, ne glede na to, ali se mu boš zameril ali ne, pomeni spoštovati drugega in z njim voditi jasno komunikacijo o tem, kako bosta skupaj vzgajala otroka.
- Ohranitev generacijskih razlik: pomeni, da pri zadovoljevanju svojih potreb starši niso odvisni od otroka. Starši morajo voditi in usmerjati družino.
- Ohranjanje vloge po spolu: oče in mati imata vsak svojo vlogo, otrok so od staršev uči vedenja (po: Bečela, Večna (ne)moč starševstva).

2.2 DRUŽINA KOT VREDNOTA

Družina bi morala biti temeljni varnostni sistem vsakega posameznika. Je okolje, v katerem najdemo ljubezen, spoštovanje, toplino in medsebojno pomoč. Z najbližjimi sorodniki razvijamo intimne vezi, ki so skrite pred javnostjo.

Družina je prostor, kjer se izoblikuje posameznikova osebnost. Družina ima več pomembnih nalog, kot so vzgojna, socializirajoča in kulturna. Starši na otroka prenašajo vrednote in ideale. Od njih se nauči spoštovanja, sočutja, navezanosti in predanosti.

Glede na številne raziskave javnega mnenja pridemo do rezultata, da večina Evropejcev družino postavlja na prvo mesto lestvice vrednot. Vendar v današnjem času, ko je tempo življenja zelo hiter in ko ljudje stremijo k boljšemu zaslužku, izobrazbi, karieri, se zgublja pomen družine. Ni zadosti, da si želimo, da je družina na prvem mestu. Družba mora v vseh civilizacijah stremeti k temu, da bo družina kot glavna in temeljna vrednota uresničevala svoje poslanstvo.

3 NASILJE V DRUŽINI

Nasilje v družini je družbeni problem, ki posega v temeljne človekove pravice. Bistveno pri opredelitvi nasilja v družini je, da ena oseba zlorablja svojo (pre)moč nad drugo, s katero je ali je bila v posebnem duševnem razmerju. Ta njun čustveni odnos lahko izhaja iz sorodstvenih vezi ali partnerske zveze (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014).

3.1 NASILJE V DRUŽINI SKOZI ČAS

Nasilje v družini ima korenine v prazgodovini, lahko bi rekli, da obstaja, od kar obstaja človek. Samoumevno je bilo, da ima moški nadvlado nad žensko. Moški so bili lovci, močni in spretni. Ženske pa so bile nabiralke, šibke, zadolžene za varstvo potomcev. Nasilje nad ženskami se je pojavilo že na prvih stopnjah razvoja primitivnih družb.

V Rimskem cesarstvu je bil poglavar družine oče, ki je razpolagal z življenjem in smrtjo svoje žene in otrok. V tistem obdobju so pobijali šibke, zaostale in pohabljenе dojenčke, ker so menili, da so zli duhovi, ki prinašajo nesrečo. Nasilje je bilo močno povezano z vraževerjem. Ženske so imele vlogo zagotavljati potomstvo svojemu možu. V starem Rimu je bila sprejeta prva zakonodaja o zakonski vezi, ki je možu omogočala nadzor nad premoženjem in osebami v njegovem gospodinjstvu.

V antični Grčiji, ki je veljala za zibelko demokracije in napredka, je mož lahko ravnal z ženo poniževalno, otroci so bili lastnina, ki so jo starši lahko prodali. V tistem času ženske in otroci niso imeli nobenih pravic. Premoženje staršev je podedoval moški prvorojenec, drugi otroci pa so bili odvisni od starejšega brata.

Na Kitajskem so otroke metali v vodo, da bi imeli boljšo letino. Otroci so predstavljali delovno silo, ki bi staršem omogočila ekonomsko in socialno varnost.

Na našem ozemlju je imela glavno vlogo pri vzgoji cerkev. Zagovarjala je trdo vzgojo, oče je bil glava družine, njegova družina pa je morala biti boga in njega boječa.

Vedenjski vzorci moških so se prenašali iz generacije v generacijo iz enega obdobja v drugega. Lahko bi rekli, da so ti vzorci še vedno prisotni v naši družbi, razlika je samo v tem, da se družba od 20. stoletja naprej tega problema zaveda in ga poskuša preprečiti.

Nasilja v družini se prej ni posebej obravnavalo. Zlorabljanje žensk in otrok je bilo spregledano tako s strani družbe kot tudi s strani države. Družba se je nasilja zavedala, o njem pa se je govorilo in pisalo zelo malo. Po večini so ga povezovali in opravičevali z alkoholiziranim moškim, veljalo je, da se nasilje dogaja v družinah z neurejenimi odnosi, kjer je mož alkoholik, take družine pa so po večini sodile v nižji družbeni sloj.

Centri za socialno delo niso imeli jasnih orodij, s katerimi bi se borili proti nasilju. Večina žrtev nasilja v družini ni iskala pomoči, za kar lahko iščemo razloge v sami neosveščenosti družbe.

V šestdesetih letih se je v Veliki Britaniji in ZDA razvilo gibanje proti nasilju nad ženskami. Z organiziranimi akcijami so se zavzeli za žrtve nasilja in opozarjali na nesorazmerje družbene moči med moškimi in ženskami. V tem obdobju so v Angliji odprli prvo zatočišče, v katerega so se lahko zatekle ženske in otroci, ki so bili žrtve svoje družine. Začele so se razvijati tudi ženske zagovorniške službe, ki so nudile socialno in pravno pomoč.

Konec osemdesetih let se je gibanje proti nasilju razširilo po drugih evropskih državah. V tem obdobju so se tudi na našem ozemlju začele razvijati prve nevladne organizacije, ki so vnesle v družbo feminističen pogled na nasilje:

- leta 1989 smo dobili prvi SOS telefon za pomoč žrtvam nasilja;
- leta 1991 se je odprlo prvo zatočišče v Krškem;
- leta 1993 se oblikuje ženska svetovalnica;
- leta 1997 dobimo prvo nevladno varno hišo v Ljubljani;
- leta 1999 se odpre varna hiša v Novem mestu.

Po osamosvojitvi Slovenije se je vse več pisalo o družinskem nasilju, ta problem smo si dovolili povedati na glas. Družba je bila pripravljena pogovarjati se o nasilju. Začela se je intenzivnejša organizacija pomoči žrtvam, predvsem ženskam. Toda kljub razvoju socialistične družbe in razgledanosti modernega sveta še danes ne moremo izkoreniniti družinskega nasilja.

3.2 KAJ JE NASILJE

Nasilje je proces. Oseba, ki se znajde v nasilnem odnosu, se v začetku ponavadi niti ne zaveda, kaj se dogaja. Pogosto je namreč psihično nasilje, s katerim se prične nasilje v nekem odnosu, skrito pod krinko ljubezni in skrbi za drugega. Partnerska zveza se začne na osnovi medsebojne ljubezni in zaupanja. Partnerja verjameta, da bosta skupaj živela do konca življenja (Selič, 2004, str. 41).

Nasilje je poskus obvladovanja druge osebe z namenom, da ji vsilimo svojo voljo. Gre za omejevanje in ustvarjanje fizične ali psihične bolečine. Lahko bi rekli, da je vsaka zloraba moči nasilje.

3.3 DRUŽINSKO NASILJE

Družinsko nasilje je opredeljeno kot nasilje, ki se v družini dogaja in je na vse družinske člane enako porazdeljeno. Družinsko nasilje opredeljujemo kot vrsto nasilja, kjer je družina kot institucija, kot celica družbe, ki prisiljuje, nadzoruje in jemlje svobodo ter izvaja nasilje nad družinskimi člani. Če družina ne deluje kot varno okolje, največjo škodo utrpijo otroci, saj nimajo telesne moči, so brez psiholoških obramb, s katerimi bi se branili pred vplivi okolja. Ljudje, ki so v družini zlorabljeni, potrebujejo podporo v obliki zaščite, svetovanja in zdravljenja (Lešnik Mugnaioni, 2007, str. 15).

Družinsko nasilje se pojavlja v več oblikah hkrati, sčasoma se stopnjuje in postaja čedalje hujše. Žrtve svoje lastne družine se poskušajo prilagoditi samemu nasilju. Iščejo načine vedenja, ki bi jim omogočili zmanjšati možnosti izbruhov nasilja. Žrtev postane ubogljiva in ponižna, to da nasilnežu dodatno moč, ker ni odpora. V primeru, da se žrtev upira, ima nasilnež v tem dodatni razlog za nasilje. Žrtev se v takih primerih poskuša prilagoditi. Zaveda se nevarnosti, v kateri živi, nima pa moči za »boj« z nasilnežem. Večinoma so nasilni moški, torej možje in očetje, žrtev je ponavadi materialno odvisna od njih, hkrati pa čuti pripadnost tej osebi. Žrtev zlorabe, nima moči, da bi se uprla oziroma poiskala pomoč, povečini se vdajo v usodo. Nasilje v družini se dogaja v vseh družbenih slojih, ne glede na izobrazbo in status nasilneža.

Raziskave so pokazale, da se nasilje prenaša iz roda v rod. Nasilno vedenje se lahko prenaša znotraj družine po različnih poteh (Ciklus seminarjev, 1996, str. 55):

- psihodinamski mehanizmi: otrokove slabe izkušnje oblikujejo maščevalen odnos do sveta, zmanjšajo njegovo sposobnost empatije in ko sam postane roditelj, je malo občutljiv in odziven na čustvene potrebe lastnih otrok;
- učenje po modelu: pomeni, da otrok prevzame družinske vzorce nasilnega reševanja konfliktov in norme dovoljenega vedenja;
- med otroki, ki so bili hudo tepeni, je veliko otrok z možganskimi poškodbami, kar lahko zmanjšuje sposobnost obvladovanja nestrpnosti in agresivnosti;
- iz generacije v generacijo pa se prenašata tudi nesreča in beda, ki s stresi obremenjujeta družino, zmanjšujeta starševske sposobnosti obvladovanja življenjskih situacij, kar pa prispeva k motnjam v odnosu in k družinskemu nasilju.

Nasilje v družini predstavlja socialni problem. Z njim se krši splošne človekove pravice, predvsem pravice do življenja, pravice do varnosti, pravice do dostojanstva ter pravice do telesne in duševne celovitosti.

Nasilje, ki se vrši za zaprtimi vrati, daleč od oči javnosti, je zelo težko prepoznati.

Najpogostejše težave pri ugotavljanju obsega in vrst nasilja v družini so:

- premajhna družbena občutljivost za to nasilje;
- nedoslednost prijavljanja nasilnih dejanj (zaradi sramu, strahu, samoobtoževanja, slabe dostopnosti do služb in strahu pred odzivom), zaradi česar jih veliko ni zaznanih in ni kaznovanih;
- neusklajeno delovanje pristojnih služb in neustrezna povezanost njihovih evidenc;
- prepočasno odzivanje pristojnih služb v posameznih primerih;
- starejši se zlasti bojijo in sramujejo prijaviti in priznati pristojnim organom, da so žrtve nasilja v lastni družini, saj so fizično odvisni od povzročiteljev zaradi zadovoljevanja telesnih potreb;
- neusklajenost pristojnih organov v prizadevanju za večjo ozaveščenost in občutljivost glede nasilja v družini;
- nezadostna programska ponudba glede na potrebe uporabnikov;
- neenakomerna pokritost slovenskega prostora s programi pomoči osebam z izkušnjo nasilja v družini in s programi za povzročitelje nasilja;

- neučinkovita porazdelitev sredstev na nacionalni in lokalni ravni za celostno financiranje programov za osebe z izkušnjo nasilja v družini (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014).

Ljudje, ki so v družini zlorabljeni, praviloma potrebujejo podporo v obliki zaščite, svetovanja ali zdravljenja, še posebej otroci. Še tako izvrstni programi svetovanja in zdravljenja pa ne bodo pomagali spremeniti kulturnih vrednot in norm, ki pripomorejo k zlorabljanju in nasilnosti v družini. Preden bi zares računali na bistveno zmanjšanje nasilnosti v družini, bi morali najprej priti do bistvenih sprememb v celotni družbi, torej v širšem sistemu (Henderson, 2000).

3.4 OBLIKE NASILJA

Nasilje v družini ima več oblik. Nekatero obliko lažje prepoznamo, ker puščajo vidne posledice, nekatere pa so skrite in oko naključnega opazovalca jih ne bi opazilo. Posledice nasilja, ki ga je žrtev deležna s strani družinskih članov, se zasidrajo globoko v podzavest in lahko pustijo trajne posledice.

3.4.1 Fizično nasilje

Za fizično nasilje je značilno, da se stopnjuje, začne se z odrivanjem ali klofuto in lahko vodi vse do nenadzorovanega pretepa. Fizično nasilje se ne konča, lahko se za krajši čas pretrga, nastopi zatišje, vse dokler še z večjo silovitostjo ne izbruhne. Ta oblika nasilja je najbolj vidna in žrtev ga lahko dokaže, če se opogumi in storilca prijavi.

Najpogostejše oblike fizičnega nasilja so:

- odrivanje;
- klofutanje;
- lasanje;
- zaklepanje žrtve v stanovanje;
- metanje stvari v žrtev;
- brcanje;
- pretepanje;
- butanje z glavo ob zid;
- pretepanje s pasom;
- boksanje;
- davljenje.

Osebe, ki živijo v nasilnem odnosu, izgubijo zaupanje vase, preplavi jih občutek nemoči, zatečejo se k mamilom ali pa se zaprejo sami vase.

Kljub temu, da smo v 21. stoletju, v nekaterih kulturah še vedno dopuščajo telesno kaznovanje, kar je nesprejemljivo.

3.4.2 Spolno nasilje

Spolno nasilje se večinoma vrši nad šibkejšo skupino prebivalstva, torej nad ženskami in otroki. Ne smemo pa pozabiti tudi na duševno in telesno prizadete, ki so velikokrat tarča nasilja.

Spolne zlorabe v družini trajajo daljši čas, zaradi zapletenih odnosov znotraj družinskega sistema jih je zelo težko odkriti.

Zakonska žena (zunajzakonska partnerica) je lahko prisiljena v spolnost z naslednjimi oblikami pritiska (Filipčič, 2002, str. 101 - 102):

- družbeni pritisk:
To obliko pritiska čuti žena kot posledico družbenih pričakovanj in družbenih norm. Veliko žena še vedno meni, da morajo imeti spolne odnose z možem, ker je to njihova dolžnost, del njihove vloge zakonske žene (ali zunajzakonske partnerice). Stoletja je katoliška cerkev učila, da je greh, če žena ne ustreže moževi želji po spolnosti; žene so bile celo dolžne o takih zavrnitvah poročati pri spovedi. Takšna prisila je torej institucionalizirana v družbi kot običaj. Ženske so jo v procesu socializacije ponotranjile.
- medsebojna prisila:
Žena ima spolne odnose z možem zaradi groženj s telesnim nasiljem ali zaradi groženj, ki niso nasilne narave (v spolnost privoli, da se izogne konfliktu z možem). Najbolj skrajna oblika pritiska pa je fizična sila, ki jo uporabi partner za doseg spolnega odnosa.

Dejanje spolne zlorabe otroka je podano takrat, kadar odrasel človek ali mladostnik načrtno uporabi ali uporablja otroka za to, da se spolno vzburi ali / in da poteši svojo spolno slo. Odrasel človek je v odnosu do otroka zmeraj v položaju močnejšega. Otrok je majhen in neveden. Največkrat tej odrasli osebi tudi zaupa in / ali je celo odvisen od nje. Zato otrok ni sposoben svobodno odločati in zavestno sodelovati pri dejanjih, ki jih zahteva odrasla oseba. Kadar pod temi pogoji pristane na sodelovanje, ni mogoče spregledati, kako zelo to škoduje njegovemu nadaljnjemu razvoju (Leskošek, 1997).

Veliko spolnega nasilja nad otroki ostane neodkrita.

Žrtve spolnega nasilja zlorabo zanikajo, poskušajo se prepričati, da se jim to ni zgodilo ali pa iščejo razloge, s katerimi opravičujejo prisilni odnos. Žrtve izgubijo smisel za intimnost, začnejo čutiti odpor do svojega telesa in se zapirajo vase. Posledice so zelo težke in se globoko zakoreninijo v posameznikovo podzavest.

3.4.3 Psihično nasilje

Za psihično nasilje je značilna neenakopravnost partnerjev. Doživlja ga oseba, ki se podreja volji drugega, živi v nenehnem kontroliranju, zastraševanju in manipuliranju.

Kaže se kot čustveno izsiljevanje in povzročanje strahu. Psihično nasilje je za okolico neopazno, tudi če ga zazna, ga pripiše slabi komunikaciji med partnerjema. To nasilje se pojavlja v različnih oblikah. Zavedati se moramo, da ga povzročamo vsi, prav tako pa smo ga velikokrat tudi deležni, predvsem v konfliktnih situacijah, kjer se poskušamo izogniti komuniciranju ali pa smo žaljivi do sogovornika.

Najbolj pogoste oblike psihičnega nasilja:

- nadzorovanje;
- poniževanje;
- odnos nadrejenosti:podrejenosti;
- prekomerna pravila;
- ščuvanje otrok.

Nasilnež s psihičnim nasiljem razvrednoti žrtev, jo poniža in si jo podredi. Posledica psihičnega nasilja se kaže v tem, da žrtev ne zna več obvladovati svojega življenja, doživlja napade panike, ker njena osebnost postane ranljiva.

3.4.4 Ekonomsko nasilje

Ekonomskemu nasilju so izpostavljene ženske in moški, ki nimajo rednih prihodkov in so finančno odvisne od svojega partnerja oziroma partnerice. Ravno njihova finančna nesamostojnost jim preprečuje, da bi se rešili nasilnega odnosa.

Ekonomsko nasilje se kaže v družinah, kjer ena oseba, po večini so to moški, popolnoma prevzame nadzor nad družinskimi prihodki. V takih primerih je celotno gospodinjstvo odvisno od njegove volje in pripravljenosti delitve denarja.

V to kategorijo nasilja sodi tudi neplačevanje preživnine za skupne otroke.

3.5 ŽRTVE NASILJA

Nasilje se lahko vrši nad vsemi družinskimi člani, ne glede na spol in starost. Po večini pa so žrtve ženskega spola.

3.5.1 Nasilje nad žensko

Nasilje nad žensko je vsako dejanje nasilja, ki temelji na spolu in ima za posledico ali bi imelo za posledico fizično, spolno ali psihično škodo ali trpljenje žensk, vključujoč grožnje s takšnimi dejanji, odvzem ali samovoljno omejitev prostosti, ne glede na to, ali se dogodi v zasebnem ali javnem prostoru (1. člen Deklaracije o odpravi nasilja nad ženskami).

Nasilje nad žensko povečini izvajajo njihovi možje oziroma partnerji, ki si želijo žensko potisniti v podrejeni položaj. Ženske, ki se znajdejo v nasilnem odnosu, so pogosto ekonomsko odvisne od nasilnega partnerja.

Položaj posameznice v nasilnem odnosu je položaj »prizadete«, dejansko dejanje povzročitelja pa jo postavlja v vlogo žrtve nasilnega dejanja. Ta koncept, ki upošteva omenjeno distinkcijo, poudarja pomen tehnik za preživetje in vložen napor posameznice, da ne bi bila žrtev nasilja in zlorab. Ženska, ki je na primer objekt spolnega nasilja, mora v trenutku sprejeti različne odločitve zato, da preživi. Da bi ublažila trpljenje in poškodbe, postavlja svoje reakcije v odvisnost od povzročiteljevih in v hipu reagira na nove taktike njegovega obnašanja. V takšni situaciji lahko deluje kot pasivni objekt ali kot aktivni subjekt. Včasih izbere pasivnost kot najprimernejšo pot za preživetje. Preživele so zavrnilo tudi teorijo o »naučeni nemoči« ženske, ki naj bi pojasnjevala, zakaj prizadete ne zapustijo nasilneža. Številne raziskave so dokazale, da ženske v situacijah družinskega nasilja uporabijo ogromno energije, moči in emocionalne pripravljenosti zato, da bi nasilje preprečile in da bi odnos postal znosen. V upanju, da se bodo nasilja rešile, iščejo pomoč in nasvet v različnih socialnih ustanovah in dolgo verjamejo, da je bil nasilni dogodek le slučaj in pomota. Za njihovo življenje v nasilnem odnosu je značilno »dejavno preživetje«, ki je posledica spoznanja, da tudi obnašanje, ki je kar se da prilagojeno zahtevam povzročitelja, ne more preprečiti nasilja. Zato je delovanje posameznic usmerjeno le še v iskanje poti za preživetje in zato, da bi bile fizične in psihične poškodbe čim manjše (Zaviršek, 1994).

Soustanoviteljica Društva za nenasilno komunikacijo, Katja Zabukovec, je mnenja, da ima nasilje nad žensko tri namene:

- Moški se dokazuje, da je sprejel svojo vlogo, kot je razumel, da mu jo narekuje družba. Je tisti, ki v partnerstvu postavlja pravila in z nasiljem kaznuje njihovo neupoštevanje, saj le tako lahko spoštuje sebe kot moškega.
- Moški si postavlja svoj položaj v svetu moških, označuje svoj teritorij in si ustvarja občutek dolgoročne varnosti pred drugimi moškimi. Moški, ki mu lahko fizično konkurirajo, tega ne bodo niti poskusili iz strahu pred porazom. Tako z nasiljem nad partnerko preprečuje znanje nasilja nad samim seboj in svojo družino.
- Ustvarja si močno podobo, o kateri misli, da je pri ženskah bolj zaželena, saj jih ščiti pred zunanjo nevarnostjo.

Najbolj nevarna institucija za ženske je zakon, najbolj nevaren prostor je dom, najbolj nevarna oseba je partner – tako pravijo tisti, ki preučujejo problem nasilja nad žensko v družini (Božac Deležan Lorena v: Sedmak, 2006, str.3).

Nasilje nad materami lahko povzroči posredne in dolgotrajne posledice na čustveno in duševno zdravje otrok. To lahko povzroči, da se nasilni odnosi prenašajo iz generacije v generacijo.

Podatki o deležu umorov, ki se zgodijo v družini ali v intimnih partnerskih razmerjih:

- Nizozemska: (bivši) partnerji vsako leto umorijo od 60 do 70 žensk;
- Belgija: 44,3 umorov se zgodi v družini;
- Kanada: 54% vseh umorjenih žensk ubijejo njihovi (bivši) partnerji;

- Velika Britanija in Wales: med 42% in 49% vseh umorjenih žensk ubijejo njihovi partnerji;
- ZDA: 70% vseh umorov se zgodi v intimnih razmerjih;
- Za Slovenijo nimamo razpoložljivih podatkov o deležu umorov, ki se zgodijo v družini (Regional Consultation for the UN Study on Violence Against Children, 2005).

Znani so podatki, da je vsaka peta slovenska ženska žrtev svojega partnerja.

3.5.2 Nasilje nad otroki

Nasilje nad otrokom je poškodba, ki jo namerno povzroči tretja oseba. Pogosto so te osebe starši ali skrbniki, ki sprejemajo otroke kot svojo lastnino in ne kot samostojne ljudi, ki imajo svoje pravice. Dnevno se dogaja, da so otroci pretepeni, da živijo v osami, da se ne morejo izražati in odraščati v zdravem okolju. To otroku prizadene dostojanstvo in lahko izgubi samospoštovanje.

Otroci imajo tako kakor odrasli enake pravice do spoštovanja človeškega dostojanstva in telesne nedotakljivosti. Vseh 47 držav članic Sveta Evrope, med katerimi je tudi Slovenija, je v skladu z mednarodnimi in regionalnimi listinami o človekovih pravicah neposredno zavezanih k prilagoditvi svojih zakonov ter izvajanju izobraževalnih in drugih ukrepov za prepoved in odpravo vseh oblik kaznovanja otrok, vključno s telesnim kaznovanjem in ponižujočim ravnanjem v družini (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009 - 2014).

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije terja nasilje v družini v Evropi vsak dan življenje štirih otrok, mlajših od štirinajst let, torej več kot 1.300 vsako leto. To pa je le vrh ledene gore, saj na vsakega otroka, ki umre, na tisoče otrok trpi večletno nasilje in zlorabe (Organizacija združenih narodov, 2005).

Statistika nasilja nad otroki po UNICEFOVIH podatkih:

- Zaradi trpinčenja vsak teden po dva otroka umre v Združenem kraljestvu in Nemčiji in trije v Franciji.
- Otroci, stari manj kot eno leto, so izpostavljeni trikrat večjemu tveganju za uboj kot otroci, stari od enega do štirih let. Za to starostno skupino pa velja dvakrat večje tveganje kot za starostno skupino od pet do štirinajst let.
- Študija hrvaških študentov iz leta 2003 je pokazala, da jih je 93 odstotkov doživelo nasilje.
- Večina staršev v večini držav še vedno verjame, da je sprejemljivo otroka udariti.
- Približno od 10 do 30 odstotkov otrok v mnogih državah hudo pretepajo s pasovi, palicami ali drugimi predmeti. V nekaterih primerih se zloraba otrok stopnjuje v trpinčenje.
- Več kot polovica moldavskih otrok, ki so jim zastavljali vprašanja v okviru študije, je povedala, da so bili poškodovani ali ranjeni.

- Tri četrtine naključno izbranih britanskih mater je sredi 90-ih let priznalo, da udarijo svojega otroka, starega manj kot leto dni.
- Najpogostejše žrtve so deklice, otroci pred puberteto ali v zgodnji puberteti in invalidni otroci.
- Študije v 14 evropskih državah so pokazale, da stopnja spolne zlorabe tako v družini kot zunaj nje znaša 9 %: 33 % za deklice in 3 do 15 % za dečke;
- Leta 2000 je v romunski študiji 9,1 % izprašanih otrok povedalo, da so bili zlorabljeni in 1,1 % jih je bilo posiljenih (Regional Consultation for the UN Study on Violence Against Children, 2005).

Poročila kažejo, da je Evropa pred drugimi regijami v sprejemanju ukrepov za ustavitve nasilja nad otroki. Vse evropske države hitro spreminjajo preteklost, ko je nasilno in poniževalno kaznovanje otrok veljalo za običajno in sprejemljivo. Švedska je začela uveljavljati reformo zakona pred pol stoletja in postala prva država na svetu, ki je leta 1979 izrecno prepovedala telesno kazen (Regional Consultation for the UN Study on Violence Against Children, 2005).

3.5.3 Nasilje nad starostniki

Staranje je proces, ki je obremenjen z boleznijo, slabotnostjo in ranljivostjo. Pri obravnavanju nasilja nad starejšimi družinskimi člani je treba postaviti starostno mejo, od kdaj naprej štejemo osebo za starejšo ali ostarelo. Najpogosteje se v literaturi pojavlja starost 65 let, saj se na to starost pogosto veže upokojitvev. Kriminologija se je v šestdesetih letih začela zanimati za problem nasilja nad otroki. V sedemdesetih letih je odkrila žene kot žrtve nasilja. Pozornost na starejše osebe so usmerila osemdeseta leta.

Starejši družinski člani so žrtve vseh oblik nasilja, poleg tega pa je zanje značilna še dodatna oblika – pogosto so žrtve finančnih manipulacij s strani oseb, ki bi morale skrbeti zanje (Filipčič, 2002, str. 225 - 240).

Starostniki so zaradi svojih telesnih značilnosti bolj izpostavljeni nasilju.

Nasilje nad starostniki se kaže predvsem v obliki finančnega izkoriščanja, ko otroci starejših ljudi razpolagajo z njihovim denarjem. Zelo pogosta oblika je tudi zanemarjanje, psihično nasilje, osamitev in fizični napadi. Oblike nasilja se stopnjujejo, začne se z izkoriščanjem in nadzorovanjem, kar lahko kmalu preide v fizični napad. Najpogostejši povzročitelji so otroci, pri katerih bivajo starejše osebe. Nasilje se izvaja predvsem nad osebami, ki živijo brez partnerja in so v celoti odvisne od svojih otrok.

Žrtve nasilja se nasilju podredijo, molčijo in ne ukrepajo proti storilcem. Tako nasilje povečini zanikajo, krivijo sebe in se ga sramujejo. O zanemarjanju, nasilju in zlorabi starejših ljudi se v družbi najmanj govori.

3.5.4 Nasilje nad moškimi

Tudi moški so lahko žrtve svojih partneric. Najpogostejša oblika nasilja žensk nad moškimi je verbalno nasilje, ki se stopnjuje v psihično. Sem sodi žaljenje, poniževanje, vpitje, vsiljevanje volje drugega. Telesnega nasilja je manj, razlog je v tem, da so moški telesno močnejši.

Spolno nasilje nad moškimi obstaja, čeprav moški tega nasilja ne priznajo in ne prijavijo že zaradi tega, ker bi se počutili manj možati.

4 STATISTIKA NASILJA V DRUŽINI

Realnih podatkov, ki bi prikazovali dejansko stanje nasilja v družini, nimamo. Razpolagamo s podatki o nasilju v družini, ki jih črpamo iz uradne statistike, statistike nevladnih organizacij in raziskav.

4.1 URADNA STATISTIKA

Pri nas uradno statistiko nasilja v družini vodi samo policija. Z zakonom o preprečevanju nasilja v družini je ta naloga naložena tudi centrom za socialno delo.

Tabela 1: Kazniva dejanja s področja nasilja v družini po poglavjih v Kazenskem zakoniku od leta 2000 do 2007

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
zoper človekove pravice in svoboščine	602	739	850	1.106	1.297	1.465	1.215	1.386
zoper premoženje	68	93	92	106	95	124	110	141
zoper spolno nedotakljivost	128	133	155	148	138	112	91	116
zoper zakonsko zvezo, družino in mladino	313	414	532	532	591	545	632	1.520
zoper življenje in telo	555	574	615	671	591	595	477	480
SKUPAJ	1.666	1.953	2.244	2.563	2.712	2.841	2.525	3.643

Vir: Statistični podatki Generalne policijske uprave

Iz tabele je razvidno, da je iz leta v leto več prijav s področja nasilja v družini.

Tabela 2: Število najpogostejših kaznivih dejanj zoper življenje in telo v letih od 2005 do 2007

	2005	2006	2007
umor in poskus umora	25	22	19
lahka telesna poškodba	358	336	353
huda telesna poškodba	50	35	47
SKUPAJ	433	393	419

Vir: Statistični podatki Generalne policijske uprave

Pri kaznivih dejanjih iz poglavja Kazenskega zakonika zoper življenje in telo, storjenih v družini, so najpogostejše lahke telesne poškodbe.

Tabela 3: Število otrok, žrtev nasilja v družini od leta 2000 do 2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
število oškodovancev	344	390	484	519	535	509	569	568

Vir: Statistični podatki Generalne policijske uprave

Tabela prikazuje podatke o številu otrok do 18. leta starosti, ki so bili žrtve kaznivih dejanj, storjenih v družini. Podatki so zajeti iz kazenskih ovadb, ki jih je policija podala na pristojna okrožna državna tožilstva, obsegajo kazniva dejanja z elementi nasilja in druga kazniva dejanja, kot so neplačevanje preživnine (Statistični podatki Generalne policijske uprave).

Policija letno obravnava preko 80.000 vseh kaznivih dejanj, od tega približno 5.000 s področja nasilja v družini. Žrtve nasilja so večinoma ženske (73%). Število otrok do 18. leta starosti, ki so žrtve nasilja, iz leta v leto narašča (Statistični podatki Generalne policijske uprave).

Tabela 4: Število kaznivih dejanj s področja nasilja v družini v obdobju 2000-2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
število kaznivih dejanj	1.502	1.952	2.224	2.837	2.607	3.009	2.999	4.329	5.017

Vir: Statistični podatki Generalne policijske uprave

V tabeli je prikazano število kazenskih ovadb, ki jih je policija posredovala pristojnim državnim tožilstvom za kazniva dejanja s področja nasilja v družini v letih od 2000 do 2008.

Prevladujoče oblike nasilja v družini so grožnje, grdo ravnanje, pretepanje, zalezovanje in spravljanje v podrejen položaj, do različnih stopenj telesnih poškodb in različnih oblik prisilne spolnosti. V letu 2008 je policija evidentirala sedem primerov umorov in poskusov umorov, storjenih v partnerskem odnosu, lani in predlani pa po enajst primerov (Statistični podatki Generalne policijske uprave).

Tabela 5: Število osumljencev in žrtev kaznivih dejanj s področja nasilja v družini v obdobju 2000-2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
število osumljencev	1.199	1.447	1.656	1.878	1.941	2.110	2.103	2.289	2.393
število žrtev	1.392	1.670	1.974	2.251	2.284	2.413	2.450	2.714	2.822

Vir: Statistični podatki Generalne policijske uprave

V zadnjih letih se je povečalo število prijav, kar pomeni, da se žrtve v več primerih odločijo za prijavo. V preteklosti je policija dobila prijavo šele v primerih hujših posledic nasilja.

Statistični podatki ne odsevajo realne slike nasilja v družbi, kajti ti podatki so samo delni, zavedati se moramo, da je veliko prikritega nasilja in da si žrtve ne upajo spregovoriti.

4.2 STATISTIKA NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Nevladna organizacija SOS telefon za ženske in otroke deluje od leta 1989, na dan prejmejo okoli trinajst klicev.

Tabela 6: Število klicev na SOS telefon v obdobju 1999-2008

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
število klicev	1292	5179	6291	4876	4867	6372	5055	4885	4982	5287

Vir: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

SOS telefon na leto pokliče okoli 5.000 žensk, ki iščejo pomoč.

4.3 RAZISKAVE

Ko poskušamo narediti primerjave z drugimi evropskimi državami glede nasilja nad ženskami in otroki, se znajdemo v težavah. Podatkov, ki bi jih lahko uporabili za primerjave, še nimamo. Narejenih je bilo le nekaj raziskav, ki pa bodisi ne predstavljajo reprezentativnega vzorca populacije ali pa ne odgovarjajo na najbolj pomembna vprašanja v zvezi z nasiljem.

Edina metodološko ustrezna raziskava je bila narejena leta 2005 (Čebašek – Travnik, 2009).

Obsežno empirično raziskavo družinskega nasilja je po naročilu Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve izvedlo Znanstveno-raziskovalno središče Koper. Raziskava

je bila izvedena v okviru projekta »Analiza družinskega nasilja v Sloveniji - predlogi preventive in ukrepov«.

Reprezentativni vzorec je zajemal 1.006 polnoletnih anketirancev, 50% moških in 50% žensk. Na vprašanje, ali ste osebno doživeli nasilje v družini, je pritrdilno odgovorilo 23,7% anketiranih, nikalno pa 76,3%.

Med tistimi, ki so osebno doživeli izkušnjo nasilja v družini, jih je bilo 73% takih, ki se jim je to zgodilo v družini, kjer so odraščali, in 38,6% jih je to doživelo v partnerskem odnosu.

Med tistimi, ki so osebno doživeli nasilje v partnerskem odnosu, je 71,4% žensk, moških pa samo 28,6%.

Raziskava je pokazala predvsem, kakšno je mnenje ljudi o družinskem nasilju. Ni pa pripomogla k temu, da bi dobili dejanske podatke, ki bi nam koristili kot statistika razširjenosti tega problema v Sloveniji.

Potrebovali bi več raziskav na področju nasilja v družini, s katerimi bi opredelili število žrtev, raziskali bi, kakšno pomoč potrebujejo, v kakšni stiski so, ko se znajdejo v nasilnem odnosu, kako se počutijo med postopki na centrih za socialno delo in policiji. Obsežne raziskave bi nam pomagale priti do pomembnih rezultatov, s katerimi bi se lahko lažje in učinkovitejše približali žrtvam in jim pomagali.

Statistika EU prikazuje naslednje podatke (Bašič, 2002, str. 10):

- V EU je bila ena od petih žensk vsaj enkrat v življenju žrtev različnih oblik nasilja s strani svojega partnerja.
- Ena od dveh umorjenih žensk je bila žrtev svojega partnerja.
- 25% vseh prijavljenih kaznivih dejanj je dejanj, ki jih lahko povežemo z nasiljem v družini.

Po državah Evropske unije je ena petina do ena četrtnina vseh žensk doživela fizično nasilje vsaj enkrat v odrasli dobi, in več kot desetina je doživela spolno nasilje z uporabo sile (Društvo SOS telefon, 2009).

Raziskovalci v industrijsko razvitih državah ocenjujejo, da je od 40% do 70% moških, ki se telesno izživljajo nad svojimi partnerkami, izvajajo nasilje tudi nad svojimi otroki, in da približno polovica žensk, ki so telesno zlorabljene, zlorablja tudi svoje otroke (Društvo SOS telefon, 2009).

Sistematične raziskave o nasilju nad ženskami in otroki v družini v Sloveniji še nimamo.ocene o tem, koliko žensk v Sloveniji doživlja nasilje, kažejo, da je vsaka peta ženska pretepena, vsaka sedma pa posiljena. Študija, ki jo je izvedel *European Women's Lobby* leta 1999, je pokazala, da ima vsaka četrta ženska v Evropski uniji izkušnjo nasilja, ki ga povzroči njen intimni partner, in da se 95 odstotkov teh nasilnih dejanj zgodi doma. Manjša raziskava Centra za socialno delo Jesenice je pokazala, da je pri 70 odstotkih žensk, ki imajo izkušnjo nasilja in so se obrnile nanje, nasilje povzročal partner, pri 15 odstotkih pa nekdanji partner. Statistika zatočišča Društva SOS telefon je pokazala, da je imelo 81 odstotkov žensk, ki so bivale v

zatočišču v letih 2000 in 2001, izkušnjo nasilja s strani partnerja, 8,5 odstotka pa s strani nekdanjega partnerja (Delavnica nasilje v družini, 2009).

5 SLOVENSKI PRISTOP REŠEVANJA NASILJA

Živimo v evropski državi, v kateri pred dvajsetimi leti nihče ni upal javno govoriti o nasilju nad ženskami, v državi, kjer še vedno nimamo zakonske prepovedi telesnega kaznovanja otrok, v državi, kjer je v parlamentu še pred tremi leti bilo izrečeno in »odločeno«, da nasilje v družini ni problem, v državi, kjer imamo varne hiše šele nekaj let, v državi, ki je odtegnila del sredstev nevladni organizaciji, ki se ukvarja s pomočjo žrtvam trgovine z ljudmi, v državi, kjer so mediji še pred kratkim brez kazni ali resnih ovir poročali o družinskih tragedijah z omembo vseh osebnih podatkov žrtev – večinoma žensk in otrok (Čebašek - Travnik, 2009).

5.1 INSTITUCIJE

Proti nasilju bi se morale institucije boriti povezano, če bo vsaka delala na svojem področju, ne bo veliko uspeha. Policija, ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ministrstvo za notranje zadeve, center za socialno delo, ministrstvo za zdravje, zdravstvene ustanove, sodišča in nevladne organizacije morajo delovati usklajeno.

Organi in organizacije so dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in zaščito njenih koristi in pri tem zagotoviti spoštovanje integritete žrtve. Če je žrtev nasilja otrok, imajo koristi in pravice otroka prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk oziroma udeležencev postopka (5. člen ZPND).

5.1.1 Policija

Ukrepanje policistov pri posredovanju zaradi nasilja je kompleksno. Prvič zato, ker družina v vseh svojih oblikah pripada zasebni in hkrati javni sferi. Državni poseg mora zato spoštovati pravico do zasebnega življenja. Drugič, ker je nasilje v družini trdno zakoreninjeno v tradicijah patriarhalne slovenske skupnosti.

Policija, ki je navadno prva poklicana k posredovanju, mora žrtev nasilja v družini zaščititi pred neposredno ogroženostjo in jo seznaniti z možnimi oblikami pomoči (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014).

Policisti so načeloma prvi, ki stopijo v stik z družino, v kateri se vrši nasilje. Ob intervenciji si morajo policisti ogledati kraj dogajanja nasilja, opraviti razgovore s pričami. Policisti lahko odredijo pridržanje osumljenega do izročitve v postopek preiskovalnemu sodniku. Če ugotovijo, da gre za prekršek, se kršitelju izda plačilni nalog. Če policist ugotovi utemeljen sum, da je osumljenec storil kaznivo dejanje ali prekršek z elementi nasilja ali če je bil pri tem zaloten, mu izreče ukrep prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi za 48 ur. Prepoved približevanja se nanaša

tudi na stike po telekomunikacijskih napravah, kot so telefon in internet. Določi se mu razdalja, na katero se prepoved nanaša, ta je od 50 do 200 metrov. Vse se zabeleži tudi na pisno odredbo, ki mora biti v roku šestih ur vročena nasilnežu.

Preiskovalni sodnik policijsko odredbo preuči, lahko jo tudi podaljša do deset dni, kasneje pa do šestdeset dni. V tem času policija obvesti center za socialno delo, ki nudi pomoč žrtvi.

Ko se nasilnežu izreče ukrep prepovedi približevanja, mora zapustiti stanovanje, ključke pa predati policiji, s seboj lahko vzame samo dokumente in najnujnejše osebne stvari, kot so denar in pripomočki za osebno higieno.

Takšno policijsko dejanje ima tudi simbolični pomen, saj kaže na težo nasilnega dejanja in poudarja povzročiteljevo odgovornost. Pomembno je zagotoviti trajno spremembo vedenja nasilneža, pomagati žrtvi (z otroki) z izkušnjo nasilja, da predela travmatično izkušnjo, in zagotoviti, da celotna družba dojame nasilje kot nesprejemljivo obliko vedenja (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014).

Prepoved približevanja določenemu kraju ali osebi se lahko izreče tudi mladoletni osebi, v tem primeru policija nemudoma obvesti center za socialno delo, ki poskrbi za nastanitev mladoletne osebe.

Policija lahko umiri trenutni položaj, dolgoročno gledano pa ne more izkoreniniti primerov nasilja. Policisti se dodatno izobražujejo, da bi bili pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini še bolj uspešni.

5.1.2 Center za socialno delo

Center za socialno delo je javni zavod, ki je ustanovljen s strani države, Zakon o socialnem varstvu mu daje javno pooblastilo za izvajanje ukrepov za zaščito otrok. Center za socialno delo lahko poseže v družino v primeru neustreznega ravnanja staršev nad otroki in če so ogrožene otrokove koristi v odnosu s starši.

Centri za socialno delo izvajajo (Velič v: Selič, 2004, str. 29):

- javna pooblastila;
- socialnovarstvene storitve:
 - socialna preventiva;
 - socialna prva pomoč;
 - osebna pomoč;
 - pomoč družini (pomoč družini na domu, pomoč družini za dom).

Sem sodijo predvsem svetovanja, ozaveščanje o problemu nasilja, vključitev patronažne službe in napotitev v zdravstvene ustanove.

ZPND nalaga centrom za socialno delo, da zbirajo statistične podatke o žrtvah nasilja, o stanju v varnih hišah in materinskih domovih.

Obravnavanje primerov nasilja, ki se vrši v družini, je zelo zahteven proces. Potrebna je individualna obravnava in hitra odzivnost, ki je ključnega pomena za žrtve. Naloga centrov za socialno delo je povečanje varnosti žrtve, preprečevanje novega nasilja, zaščita pravic in koristi žrtve.

Ob prejemu informacije o nasilju najprej preverijo okoliščine primera in zberejo čim več podatkov. Na podlagi zbranih podatkov izdelajo oceno ogroženosti žrtve in obvestijo policijo. Kadar gre za sum storitve kaznivenga dejanja, kjer je žrtev otrok, se primer prijavi policiji ali državnemu tožilstvu. Center za socialno delo pa nemudoma uvede ukrepe za zaščito žrtve.

Center za socialno delo ima tudi nalogo zagotavljanja pomoči kršitelju oziroma nasilnežu, da bi preprečili nadaljevanje njegovega nasilnega ravnanja.

Pravne podlage za delo centrov za socialno delo po ZZZDR:

- Država zagotavlja varstvo mladoletnim otrokom vselej, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj in kadar to zahtevajo druge koristi otrok. Opredeljeno kot javna korist, center za socialno delo postopke uvede in vodi po uradni dolžnosti (6. člen ZZZDR).
- Pri uresničevanju nalog, določenih s tem zakonom, sodelujejo centri za socialno delo s fizičnimi in pravnimi osebami, kot so zavodi in koncesionarji s področja socialnega varstva, šolstva, zdravstva, z lokalnimi skupnostmi, gospodarskimi družbami, pravosodnimi in drugimi državnimi organi, policijo in drugimi strokovnimi službami in humanitarnimi ali drugimi nevladnimi organizacijami (11. člen ZZZDR).
- Roditelju, ki zlorablja roditeljsko pravico, ali je otroka zapustil, ali je s svojim ravnanjem očitno pokazal, da ne bo skrbel za otroka, ali kako drugače hudo zanemari svoje dolžnosti, se odvzame roditeljska pravica s sodno odločbo (116. člen ZZZDR).
- Center za socialno delo je dolžan storiti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih in drugih pravic in koristi (119. člen ZZZDR).
- Center za socialno delo sme odvzeti otroka staršem in ga dati v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu, če so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist (120. člen ZZZDR).
- Center za socialno delo sme sam ali v sporazumu s starši oddati otroka v zavod zaradi njegove osebne ali vedenjske motenosti, ki bistveno ogroža njegov zdrav osebni razvoj (121. člen ZZZDR).
- Multidisciplinarni tim za obravnavanje nasilja v družini: sama ideja o sodelovanju med institucijami oziroma multidisciplinarni ali multiinstitucionalni pristop se je razvil v evropskih državah v začetku 90. let. Idejo so podale nevladne organizacije, ki so želele oblikovati organiziran pristop k reševanju nasilja v družini.

Za lažje in strokovnejše obravnavanje nasilja v družini lahko centri za socialno delo oblikujejo multidisciplinarni tim.

Tim se praviloma oblikuje, če center za socialno delo presodi, da potrebuje pomoč drugih organizacij pri pripravi načrta, kako bo pomagala žrtvi. Center za socialno delo te organe pozove k sodelovanju, dolžnost organov je, da se odzovejo in sodelujejo pri posameznem primeru. Tim vodi strokovni delavec centra za socialno delo, ki je nosilec primera. Tim se sestaja na sejah, kjer sprejemajo odločitve o obravnavanem primeru. Na podlagi ocene ogroženosti se pripravi načrt pomoči žrtvi. V načrtu morajo biti opredeljene oblike pomoči, ki jih nudijo posamezne organizacije, trajanje in cilji obravnave. Na seji se redno preverja uresničevanje aktivnosti, ki jih izvajajo organi za pomoč žrtvi, spremlja se morebitne spremembe, ki jih je potrebno upoštevati pri nadaljnji pomoči. Delo tima se zaključí, ko se žrtvi zagotovi varnost. Dokumentacija, ki pri celotnem postopku nastaja, pa se varuje kot strogo zaupna, kot so tudi zaupni vsi podatki, s katerimi člani tima razpolagajo.

5.1.3 Zdravstvo

V zdravstvu ni zakonske podlage, ki bi urejala področje nasilja. Zato tudi ni podatkov, koliko žrtev nasilja išče pomoč v zdravstvenih ustanovah. Problem je predvsem v tem, da zdravstveni uslužbenci niso usposobljeni za ugotavljanje in obravnavanje nasilja. Potrebna bi bila strokovna usposabljanja.

Pri zdravljenju posledic nasilja v družini nudijo izvajalke in izvajalci zdravstvenega varstva največkrat le zdravstveno oskrbo za telesne posledice povzročene nasilja, ne pa tudi psihosocialne pomoči, ki je nujna za celostno obravnavo pacientk in pacientov. V slovenskem zdravstvu nimamo izdelanega celostnega sistematičnega pristopa za obravnavo žrtev nasilja v družini, čeprav v tujini na to vse bolj glasno opozarjajo (Cvetežar v: Veselič, 2007, str. 118).

Ko govorimo o zdravstvu v povezavi z družinskim nasiljem, moramo izpostaviti delo medicinske sestre. Kajti one so pogosto tiste, ki pri svojem delu vstopajo v družino. Ob patronažnem obisku se jim ponudi možnost za odkrivanje in preprečevanje nasilja v družini. Velikokrat so priče različnim poškodbam in drugim posledicam, ki jih povzroča družinsko nasilje. Medicinske sestre imajo priložnost, da pomagajo poiskati pomoč in podporo žrtvam družinskega nasilja.

Vse, ki se v zdravstvu srečujejo z žrtvami in povzročitelji družinskega nasilja, bi bilo treba:

- ustrezno seznaniti s problemom;
- ustrezno seznaniti s strokovno mrežo, ki je na voljo za reševanje tovrstne problematike;
- predstaviti veljavne predpise, ki to omogočajo;
- posredovati možnosti, kako se da tovrstne probleme reševati in rešiti (predstavitev primerov dobre prakse in algoritma pomoči v medinstitucionalnem sodelovanju);

- zdravnikom družinske medicine posredovati ustanove in naslove strokovnih služb na lokalni ravni, ki se ukvarjajo z družinskim nasiljem, skupaj z vsemi nalogami, ki jih lahko opravijo te ustanove;
- zagotoviti ustrezno izobraževanje zdravnikom družinske medicine, ambulantnim in patronažnim sestram s tega področja;
- izdelati navodila za ustrezno zdravniško obravnavo žrtev družinskega nasilja;
- izdelati navodila za ustrezno zdravniško obravnavo povzročiteljev družinskega nasilja;
- izdati pisna navodila in pripraviti enotne obrazce za prijavo suma družinskega nasilja;
- zagotoviti povratne podatke o obravnavi družinskih članov zaradi družinskega nasilja vsem zdravnikom, ki imajo registrirane družinske člane iz take družine (Kersnik v: Selič, 2004, str. 53).

5.1.4 Tožilstvo

Državno tožilstvo je na koncu verige reševanja nasilja v družini. Njihova naloga je, da po uradni dolžnosti preganjajo storilca kaznivega dejanja.

Tožilstvo ima na vseh oddelkih specialiste za obravnavo kaznivih dejanj, ki se nanašajo na nasilje v družini.

Podlaga za delo okrožnih državnih tožilk in tožilcev so Ustava Republike Slovenije, Kazenski zakonik, Zakon o kazenskem postopku, Zakon o državnem tožilstvu in Državnotožilski red.

45. člen ZKP določa, da je glavna pravica in glavna dolžnost državnega tožilca ali tožilke preganjanje storilcev ali storilk kaznivih dejanj. Glede kaznivih dejanj, za katera se storilka ali storilec preganja po uradni dolžnosti, pa je državna tožilka ali tožilec pristojna oziroma pristojen:

- da ukrene, kar je potrebno v zvezi z odkrivanjem kaznivih dejanj in izsleditvijo storilcev ali storilk ter za usmerjanje predkazenskega postopka;
- da zahteva preiskavo;
- da vloži in zastopa obtožnico oziroma obtožni predlog pred pristojnim sodiščem;
- da vlaga pritožbe zoper pravnomočne sodne odločbe (Žgajnar v: Veselič, 2007, str. 118).

Pregon kaznivih dejanj se lahko začne po uradni dolžnosti ali na predlog ali z zasebno tožbo.

Kazniva dejanja grdega ravnanja, ogrožanja varnosti in povzročitve lahke telesne poškodbe (po prvem odstavku 133. člena KZ) so kazniva dejanja, ki se preganjajo na predlog oškodovanke ali oškodovanca. To pomeni, da mora oškodovanka ali oškodovanec na policiji ali tožilstvu podati predlog za pregon. Lahko ga poda pisno ali ustno, pri čemer se naredi zapisnik.

Kazniva dejanja nasilništva, povzročitve hude telesne poškodbe s predmetom ali na način, s katerim se lahko telo hudo poškoduje, in kaznivo dejanje povzročitve lahke telesne poškodbe (po drugem odstavku 133. člena KZ) pa so kazniva dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti. Za njihov pregon ni potreben predlog oškodovanke ali oškodovanca. Prijavo policiji ali tožilstvu lahko poda vsakdo.

Ko oškodovanka ali oškodovanec dejanje prijavi na policiji, ta zbira dokaze, opravlja razgovore s pričami, z osumljenko ali osumljencem in oškodovanko ali oškodovancem. Na podlagi zbranih dokazov in v primeru ocene, da so podani elementi katerega od kaznivih dejanj, poda policija kazensko ovadbo zoper osumljeno ali osumljenega na pristojno tožilstvo. Če policija oceni, da niso podani elementi za nobeno kaznivo dejanje, pošlje na tožilstvo le poročilo o dejanju, ki po njihovem mnenju nima elementov kaznivega dejanja. Tožilstvo ni zavezano k upoštevanju ocene policije o tem, ali je podano kaznivo dejanje ali ne, prav tako ni zavezano k upoštevanju kvalifikacije kaznivega dejanja s strani policije (Žgajnar v: Veselič, 2007, str. 119).

V primeru, da se dejanje neposredno prijavi tožilstvu, ima tožilstvo dolžnost, da kazensko ovadbo preda policiji v dopolnitev. Policija poskuša dopolniti ovadbo z zbranimi dokazi. Opravi razgovore z vsemi vpletenimi, z morebitnimi pričami, pridobi slikovno gradivo in zdravniško potrdilo o poškodbah. Ko zbere dokaze, ovadbo vrne tožilstvu, ki se na podlagi zbranih dokazov odloči, ali bo ovadbo predalo sodišču ali pa bo kazensko ovadbo zavrglo.

5.1.5 Sodstvo

Sodnica ali sodnik se z žrtvami nasilja sreča v kazenskem in v pravdnem postopku. V kazenskem postopku ima žrtev nasilja položaj oškodovanca oziroma oškodovanke, povzročitelj nasilja pa, kot domnevni storilec, položaj obdolženca (pred okrajnim sodiščem v primeru lažjih kaznivih dejanj) oziroma obtoženca (pred okrožnim sodiščem v primeru kaznivih dejanj s predpisano kaznijo več kot tri leta zapora). V pravdnem postopku ima žrtev položaj tožeče stranke, kadar s tožbo zoper povzročitelja nasilja zahteva plačilo odškodnine za z nasiljem povzročeno škodo. Partnerja oziroma zakonca se na sodišču srečata še v pravdnem postopku zaradi ugotovitve obsega skupnega (med trajanjem zakonske ali izvenzakonske zveze ustvarjenega) premoženja in določitve deleža za vsakega od njiju ter v tako imenovani statusni pravdi zaradi razveze zakonske zveze, dodelitve skupnih otrok, plačila preživnine in določitve stikov.

Sodnica ali sodnik se z žrtvijo nasilja praviloma sreča le na glavni obravnavi, na kateri jo zasliši kot oškodovanko in jo poduči o pravicah, ki jih ima v postopku. Takšna je tudi naloga preiskovalne sodnice ali sodnika. Sodnica ali sodnik le izjemoma sprejema stranke ali opravi razgovor izven glavne obravnave. V nobenem postopku tudi ne sme pokazati naklonjenosti oziroma biti naklonjen ali naklonjena kateri od udeleženk ali udeležencev. Ne sme se odzivati čustveno in ne sme dopustiti žalitev in zavlačevanja postopka. V primerih žalitev in zavlačevanja postopka sme izreči

denarno kazen, vendar v kazenskem postopku ne sme kaznovati obdolženca oziroma obtoženca. Prav tako ga ne sme kaznovati v primeru, ko moti preiskovalno dejanje. Sme pa ga poleg ostalih udeleženk in udeležencev v postopku kaznovati, če moti red na glavni obravnavi. V pravnem postopku sta s tega vidika obe stranki – tožeča in tožena – obravnavani enako in imata enake pravice in dolžnosti.

Stranki, ki ne pozna prava in ki ima položaj oškodovanke ali oškodovanca, se zdi takšen položaj v kazenskem postopku krivičen. Vendar se je treba zavedati dejstva, da velja v kazenskem postopku vsak obdolženec oziroma obtoženec za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo (domneva nedolžnosti iz 3. člena ZKP). To pomeni, da mora biti kaznivo dejanje dokazano, sodišče pa mora z gotovostjo zaključiti, da je storilec ali storilka storil ali storila očitano kaznivo dejanje. O tem ne sme biti nobenega dvoma, sodišče pa izvaja dokaze (npr. zasliši priče, pridobi in prebere listine) tudi, če jih obramba, tožilka ali tožilec, oškodovanka ali oškodovanec ne predlagajo.

V pravnem postopku je nekoliko drugače. Tožeča stranka (ko na primer vloži tožbo v zvezi s skupnim premoženjem) mora vedno navesti vse okoliščine, pomembne za dokazovanje nasilnega – škodnega ravnanja, in o tem ponuditi dokaze (gre za tako imenovano razpravno načelo). Dokazov, ki jih tožeča stranka ne predlaga, sodišče praviloma ne bo izvajalo, izvajalo pa bo dokaze, ki jih bo predlagala tožena stranka. V pravnem postopku prav tako velja, da mora tožeča stranka z gotovostjo dokazati tisto, kar uveljavlja s tožbo. Zaradi dokazovanja sodišče tožečo in toženo stranko tudi zasliši. Za vse zaslišane v katerem koli postopku velja, da so dolžni govoriti resnico. Obdolženec oziroma obtoženec se ni dolžan zagovarjati. Če se zagovarja, pa se ni dolžan izpovedati zoper sebe ali priznati krivde (Glušič Terbovc v: Veselič, 2007, str. 112-114).

Za povečanje učinkovitosti sodstva bi bilo potrebno standardizirati sodne postopke in dodatno usposobiti sodnike.

Potrebno bi bilo ustanoviti specializirana družinska sodišča, ki bi delovala v okviru okrožnih sodišč.

5.1.6 Varuh človekovih pravic

Varuh človekovih pravic je samostojen in neodvisen organ. Njegova naloga je, da opozarja državne organe na kršitve in napake, ki so jih naredili pri svojem delu, in s tem omejuje njihovo delo pri poseganju v človekove pravice. Preiskavo Varuh človekovih pravic lahko začne na pobudo domnevne žrtve ali pa na lastno pobudo, če pridobi soglasje žrtve. Pri delu ima vsa pooblastila za dostop do dokumentov, ki so v pristojnosti državnih organov.

Varuh človekovih pravic si prizadeva za odkrivanje in opozarjanje vseh oblik nasilja, predvsem pa nasilja, ki se vrši nad otroki. Na njegovo pobudo je Državni zbor potrdil, da je potrebno zaposliti še več strokovnjakov, ki bi se intenzivneje ukvarjali z otroki, ki so žrtve družinskega nasilja. Varuh človekovih pravic spodbuja nevladne organizacije in posamezne strokovnjake, da pri svojem delu naredijo čim več, da bi zmanjšali nasilje v družini in pomagali žrtvam. Kajti ravno nevladne organizacije

imajo možnost, da pomagajo žrtvam, za kar državne institucije velikokrat nimajo dovolj posluha.

Leta 2003 je takratni Varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek sklical strokovni posvet na temo Nasilje v družini – poti do rešitev. Na posvet je povabil različne strokovnjake, ki se pri svojem delu srečujejo z nasiljem v družini. Tako so se posveta udeležili predstavniki nevladnih organizacij, centra za socialno delo, policije, sodstva, tožilstva in različnih ministrstev. Cilj posveta je bil izmenjati izkušnje in odkriti morebitne rešitve, ki jih vidijo strokovnjaki pri svojem delu. Rezultat posveta je bilo izdano posebno poročilo Varuha človekovih pravic z naslovom Nasilje v družini – poti do rešitev. V tem poročilu se nahajajo prispevki strokovnjakov, gre predvsem za njihove poglede in ponujene rešitve, ki jih vidijo pri svojem delu.

5.1.7 Nevladne organizacije

So neprofitne, humanitarne organizacije, ki delujejo na nacionalni ravni in v javnem interesu. Njihova naloga je ozaveščanje o nasilju in nudenje psihosocialne in pravne pomoči. Izvajalke programov so zaposlene in prostovoljke, ki imajo specialna znanja za delo z žrtvami nasilja. V Sloveniji poznamo več nevladnih organizacij:

- Društvo SOS telefon;
- Društvo za nenasilno komunikacijo;
- Društvo Ženska svetovalnica;
- Zavod Emma;
- Združenje proti spolnemu zlorabljanju;
- Društvo Ključ- center za boj proti trgovini z ljudmi.

Glavne značilnosti nevladnih organizacij so naslednje (Salamon v Čonč, 1997, str. 200 - 2002):

- formalna organiziranost: pravo vsaj formalno predpisuje njihovo organiziranost, npr. minimalno število članov, postopek ustanove, registracije, davčni režim, prenehanje;
- nevladni in zasebni status: te organizacije niso del državne strukture in so pravne osebe zasebnega prava. To pa ne izključuje financiranja s strani države oziroma proračuna. Postavlja pa se vprašanje obsega podpore s strani države, kar je povezano zlasti z ohranjanjem avtonomije nevladnih organizacij. Zasebni status tudi ne pomeni, da ni delovanje (lahko) javno, še zlasti, če ima organizacija poseben status javnega združenja, ker njeno delovanje presega zgolj interese članov;
- neprofitnost: to ne izključuje pridobivanja dobička ali neprofitnega delovanja, pač pa to ne more biti izključna dejavnost in ni namenjena izključno članstvu. Eventualni dobiček naj bi bil namenjen osnovni dejavnosti organizacije;
- samoupravnost: vodenje in samostojno upravljanje organizacije po njenih članih oziroma organih zagotavlja avtonomijo organizacije in doseganje samostojno zastavljenih ciljev. Način delovanja je načeloma prepuščen sami organizaciji, vendar mora biti tudi to v skladu s pravom;

- prostovoljnost: to pomeni zlasti prostovoljno vključevanje v tovrstne organizacije, po drugi strani pa možnost uresničevanja pravice do svobodnega združevanja. Praviloma je tudi vodenje neprofitno–volonterskih organizacij prostovoljno in načeloma neplačano oziroma častno. To pa ne pomeni, da v neprofitnih oziroma nevladnih organizacijah ni dela za plačilo ali ne more biti zaposleno osebje. Nasprotno, obstajajo celo nevladne organizacije, v katerih izvajajo programe in skrbijo za osnovno dejavnost izključno plačani in zaposleni profesionalci (eksperti za pridobivanje sredstev) ali drugi visoko usposobljeni strokovnjaki za določena dela, npr. terapevtsko delo. Prostovoljno sodelovanje ali volonterstvo pomeni tudi delovanje prostovoljcev v določenih vrstah dejavnosti organizacije (npr. pri izvajanju prostovoljnih prispevkov, pridobivanje novih članov) ali v izvajanju določenih organov (npr. delo z ljudmi z določenimi socialnimi potrebami);
- javna korist: delovanje v splošno korist loči neprofitno–volonterske organizacije od tistih združenj, ki so namenjena izključno interesom svojih članov. Ni nujno, da zagotavljajo vedno neposredne storitve uporabnikom.

5.2 MEDNARODNI AKTI S PODROČJA NASILJA V DRUŽINI

Mednarodno pravo človekovih pravic mora biti v celoti preneseno v domačo zakonodajo, tako da omogoča tudi učinkovite preventivne in kurativne ukrepe v zvezi z nasiljem v družini. Dolžnost države je med drugim, da ozavešča, preprečuje, raziskuje, rešuje in kaznuje nasilje. Države, ki dovoljujejo, da kršitve človekovih pravic v zasebni sferi niso obravnavane in kaznovane, kršijo dolžnost ščititi človekove pravice, ki izhajajo iz mednarodnega prava (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014).

Organizacija združenih narodov in Svet Evrope poudarjajo pomen družine. Sprejetih je bilo veliko mednarodnih dokumentov, v katerih poudarjajo pomen družine in določajo pogoje za poseg države v družino. Republika Slovenija se je zavzela, da bo spoštovala mednarodne akte. V državah članicah Evropske unije je malo zakonov, ki neposredno obravnavajo nasilje v družini. Svet Evrope in Organizacija združenih narodov državam članicam predpisujejo določene smernice oziroma priporočila, katerih se morajo države držati, če želijo izpolnjevati obveznosti do Evropske unije. Prvo priporočilo o nasilju v družini je bilo sprejeto leta 1985. Nanaša se na psihološke, socialne, pravne in kriminološke vidike nasilja v družini.

Svet Evrope in Organizacija združenih narodov sta predlagala spremembo nacionalnih zakonodaj na področju nasilja v družini v državah članicah Evropske unije.

5.2.1 Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah

Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah je bil sprejet s strani Generalne skupščine Združenih narodov 16. decembra v New Yorku. Vsebino Splošne deklaracije o človekovih pravicah prevaja v pravno zavezujoče določbe.

MPDPP varuje temeljno pravico človeka do življenja in določa, da nihče ne sme biti žrtev mučenja, zaslužjenja, samovoljnih priporov, prisilnega dela ali da so mu odvzete temeljne svoboščine, kot so gibanje, izražanje in združevanje (Ministrstvo za zunanje zadeve, 2009).

Družina je naravni in temeljni sestavni del družbe in ima pravico do družbenega in državnega varstva (23. člen MPDPP).

5.2.2 Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah

Generalna skupščina OZN je Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP) sprejela leta 1966, v veljavo pa je stopil 1976. Podobno kot Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah izhaja iz Univerzalne deklaracije o človekovih pravicah in njeno vsebino prevaja v pravno zavezujoče določbe. MPESKP zavezuje države pogodbenice k zagotavljanju ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, ki predstavljajo t.i. drugo generacijo človekovih pravic (Ministrstvo za zunanje zadeve, 2009).

V 10. členu MPESKP države pogodbenice priznavajo, da mora biti družina, ki je naravni in temeljni sestavni del družbe, deležna čim širšega varstva in pomoči. Za varstvo in pomoč otrokom so potrebni posebni ukrepi brez kakršnekoli diskriminacije iz rodbinskih ali drugih razlogov. Otroci in mladina morajo biti zaščiteni pred ekonomskim in socialnim izkoriščanjem.

5.2.3 Konvencija o otrokovih pravicah

Konvencija o otrokovih pravicah je bila sprejeta leta 1989, leto pozneje pa je stopila v veljavo. Ratificirale so jo vse države z izjemo Somalije in ZDA.

Države pogodbenice bodo s sprejetjem vseh ustreznih ukrepov zagotovile varstvo otroka pred vsemi oblikami razlikovanja ali kaznovanja zaradi položaja, delovanja, izraženih mnenj ali prepričanj njihovih staršev, zakonitih skrbnikov ali družinskih članov (2. člen Konvencije o otrokovih pravicah).

1. Otrok, ki je začasno ali za stalno prikrajšan za svoje družinsko okolje ali katerega koristi ne dopuščajo, da bi še naprej ostal v tem okolju, ima pravico do posebnega varstva in pomoči, ki mu jo zagotovi država.

2. Države pogodbenice morajo v skladu s svojo notranjo zakonodajo temu otroku zagotoviti nadomestno skrb.
3. Takšna skrb lahko med drugim zajema rejništvo, kafalo po islamskem pravu, posvojitev ali če je potrebno, nastanitev v primernih ustanovah, namenjenih skrbi za otroka. Pri preučevanju rešitev naj bo posebna pozornost posvečena zaželeni nepretrganosti otrokove vzgoje in njegovemu etničnemu, verskemu, kulturnemu in jezikovnemu poreklu (20. člen Konvencije o otrokovih pravicah).

5.2.4 Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk

Leta 1979 je bila sprejeta Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. V njej so podrobneje opredeljene določbe Splošne deklaracije človekovih pravic in določbe Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah z vidika pravic žensk.

5.2.5 Nairobjske dolgoročne strategije za izboljšanje položaja žensk

Nairobjske dolgoročne strategije za izboljšanje položaja žensk do leta 2000 je bil strateško zelo pomemben dokument. V njem je poudarjeno, da je potrebno spodbujati vključevanje žensk v izobraževanje. Država in družba si morata prizadevati za odpravo stereotipnih stališč, da so moški sposobnejši od žensk.

Spodbujati mora enakost med spoloma, enake možnosti razvoja oziroma izobraževanja moških in žensk.

5.2.6 Splošna deklaracija človekovih pravic

Splošno deklaracijo človekovih pravic je Generalna skupščina Združenih narodov v New Yorku sprejela 10. decembra 1948. V njej so očrtane osnovne človekove pravice. Deklaracija ni pravno zavezujoč dokument, kljub temu pa je osnova za vse mednarodnopravno zavezujoče instrumente o človekovih pravicah (Ministrstvo za zunanje zadeve, 2009).

Je temelj mednarodnega prava človekovih pravic, prva splošna izjava o osnovnih načelih neodtujljivih človekovih pravic in skupen standard napredka za vse ljudi, narode in države. SDČP je prva priznala, da so človekove pravice vsem prirojene in da zadevajo celotno mednarodno skupnost (Organizacija združenih narodov, 2007).

V 16. členu SDČP je zapisano, da je družina naravna in temeljna celica družbe in ima pravico do družbenega in državnega varstva.

5.2.7 Dunajska deklaracija in akcijski načrt

Dunajska deklaracija je bila sprejeta 25. junija 1993 na Dunaju, kjer se je odvijala Svetovna konferenca o človekovih pravicah. Na njej so sodelovali predstavniki 171 držav. Posebno pozornost so namenili problematiki nasilja nad ženskami.

V deklaraciji je poudarjeno, da so pravice žensk in deklet neodtujljiv, sestavni in neločljiv del splošnih človekovih pravic. Poziva k temu, da se je treba boriti proti nasilju, ki temelji na spolu, v javnem in zasebnem življenju, vključno z nasiljem, ki izhaja iz kulturnega vpliva. Enakost med ženskami in moškimi je temeljna vrednota Evropske unije.

Dunajska deklaracija državi nalaga odgovornost za uresničevanje in zaščito človekovih pravic, zato poziva vse države članice, da pripravijo nacionalni akcijski načrt, v katerem bodo opredeljeni ukrepi, s katerim bo država izboljšala zaščito človekovih pravic. Ti ukrepi morajo izhajati iz več področij, kot so gospodarski, socialni, izobraževalni, zdravstveni in drugi. Država in mednarodne organizacije se morajo povezati z nevladnimi organizacijami, kajti skupaj bodo lažje dosegale zelene rezultate.

5.2.8 Deklaracija o odpravi nasilja nad ženskami

20. decembra 1993 je Generalna skupščina ZN sprejela Deklaracijo o odpravi nasilja nad ženskami. V njej je zapisano, da nasilje nad ženskami ovira uresničevanje Nairobijških dolgoročnih strategij.

Nasilje nad ženskami je odraz zgodovinskih neenakosti med spoloma, ki jih je potrebno odpraviti. Podpisnice deklaracije poziva, naj obsodijo nasilje nad ženskami, ne smejo ga upravičevati z običaji ali verskimi razlogi.

Države morajo zbirati podatke, spremljati statistiko, podpirati raziskave, ki bi dale jasno sliko, kako čim boljše izkoreniniti nasilje v družini. Oblikovati morajo nacionalne rešitve oziroma ukrepe za pospeševanje zaščite žensk pred vsemi oblikami nasilja, spodbujati nevladne organizacije in z njimi sodelovati na lokalnih, nacionalnih in regionalnih ravneh.

Deklaracija o odpravi nasilja nad ženskami je prvi mednarodni instrument človekovih pravic, ki se je ukvarjal izključno z vprašanjem nasilja nad ženskami.

5.2.9 Pekinška deklaracija in Izhodišča za ukrepanje

V septembru 1995 se je v Pekingu odvijala Četrta svetovna konferenca Združenih narodov o ženskah.

Med državami podpisnicami Pekinške deklaracije je bila tudi Slovenija. Zavzele so se za odpravo vseh oblik nasilja nad ženskami in za izboljšanje njihovega položaja v družbi.

Na konferenci so bila sprejeta tudi Izhodišča za ukrepanje, katerih cilj je zbiranje podatkov in pospeševanje raziskav glede nasilja v družinah. Cilji so: iskanje

učinkovitih rešitev, ki bi uspešno odpravljali posledice nasilja nad ženskami, podpora nevladnim organizacijam, financiranje izobraževanja o pomoči žrtvam nasilja, odstranitev ovir za dejavno sodelovanje žensk na vseh področjih javnega in zasebnega življenja z enakim deležem v gospodarskem, družbenem, kulturnem in političnem odločanju.

5.3 PODROČNI PRAVNI AKTI

Že z Ustavo Republike Slovenije v poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah je zagotovljena nedotakljivost življenja, prepoved mučenja, varstvo osebne svobode, varstvo človekove osebnosti in dostojanstva.

Zakoni z različnih področij urejajo posamične vidike nasilja v družini.

5.3.1 Kazenski zakonik

Kazenski zakonik inkriminira različne oblike nasilja, ki jih lahko razdelimo v pet skupin:

- kazniva dejanja zoper življenje in telo;
- kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine;
- kazniva dejanja zoper čast in dobro ime;
- kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost;
- kazniva dejanja zoper javni red in mir.

Najpogostejša kazniva dejanja v primerih nasilja v družini in člani KZ, ki opredeljujejo posamezno kaznivo dejanje:

- lahka telesna poškodba (133. člena KZ):

Kdor koga tako telesno poškoduje, da je bil zaradi tega začasno okvarjen ali oslavljen kakšen del njegovega telesa ali njegov organ, ali je poškodovančeva zmožnost za delo začasno zmanjšana, ali je prizadeta njegova zunanost, ali je začasno okvarjeno njegovo zdravje, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta.

- huda telesna poškodba (134. člen KZ):

Kdor koga tako telesno poškoduje ali mu prizadene takšno škodo na zdravju, da bi bilo lahko zaradi tega v nevarnosti življenje poškodovanca, ali je uničen ali za vselej in znatno oslavljen kakšen del njegovega telesa ali kak organ, ali je začasno in znatno oslavljen pomemben del telesa ali pomemben organ, ali je zaradi tega poškodovani začasno nezmožen za vsakršno delo, ali je njegova zmožnost za delo za vselej zmanjšana ali je bila začasno znatno zmanjšana, ali je bil začasno skažen, ali mu je začasno hudo ali za vselej v manjši meri okvarjeno zdravje, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let.

- ogrožanje varnosti (145. člen KZ):

Kdor ogrozi varnost kakšne osebe z resno grožnjo, da bo napadel njeno življenje ali telo, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta.

- grdo ravnanje (146. člen KZ):

Kdor z grdim ravnanjem prizadene telesno ali duševno celovitost drugega, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do šestih mesecev.

- nasilništvo (299. člen KZ):

Kdor drugega hudo žali, z njim grdo ravna, mu dela nasilje ali ogroža njegovo varnost in s tem v javnosti ali v družini povzroči ogroženost, zgražanje ali prestrašenost, se kaznuje z zaporom do dveh let.

5.3.2 Zakon o pravnem postopku

411. člen Zakona o pravnem postopku omogoča sodišču, da izda začasno odredbo o izselitvi:

Med postopkom v zakonskih sporih in sporih iz razmerij med starši in otroki lahko izda sodišče na predlog stranke ali po uradni dolžnosti začasne odredbe o varstvu in preživljanju skupnih otrok kot tudi začasne odredbe o odvzemu ali omejitvi pravice do stikov oziroma o načinu izvrševanja stikov. V zakonskem sporu izda sodišče na predlog zakonca tudi začasno odredbo o njegovem preživljanju in izselitvi drugega zakonca iz skupnega stanovanja, če je to potrebno, da se prepreči nasilje. Začasne odredbe iz prejšnjih odstavkov se izdajo po določbah zakona, ki ureja zavarovanje.

5.3.3 Zakon o kazenskem postopku

V 195. a členu je določeno, da sodišče določi razdaljo do kraja ali osebe, ki jo obdolženec ne sme prekoračiti, ker v nasprotnem primeru se lahko zoper njega odredi pripor.

Prepoved približevanja po Zakonu o kazenskem postopku lahko izreče samo sodišče na podlagi novele Zakona o kazenskem postopku, ki je začela veljati leta 1999. Ta ukrep je možno izreči samo v primerih kaznivih dejanj, za katera je predpisana zaporna kazen dve leti ali več.

5.3.4 Zakon o policiji

V prvem odstavku 39. člena Zakona o policiji je določeno, da če se osebo zaloti pri prekršku ali obstajajo razlogi za sum, da je oseba storila kaznivo dejanje z elementi nasilja, in obstaja sum, da bo ogrozila življenje, varnost ali svobodo osebe, s katero je v bližnjem razmerju, se ji sme izreči ukrep približevanja.

Na podlagi 39. a. člena Zakona o policiji je ministrstvo za notranje zadeve v soglasju z ministrstvom za pravosodje ter ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve izdalo Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2009).

Ta ukrep se lahko izreče od 26.09.2004 na podlagi Zakona o policiji in Pravilnika o prepovedi približevanja, ki je bil sprejet avgusta 2004.

5.4 ZAKON O PREPREČEVANJU NASILJA V DRUŽINI

Slovenija si je prizadevala pomagati žrtvam nasilja predvsem s področnimi zakoni, ki so urejali različne vidika nasilja v družini. V praksi je to pomenilo, da je morala žrtev sprožiti različne pravne postopke, če se je želela rešiti iz nasilnega odnosa. Od tu je izhajala potreba po zakonu, ki bi obravnaval nasilje v družini kot poseben družbeni pojav.

Zakon o preprečevanju nasilja je bil sprejet 01.02.2008.

Ukrepi, določeni v ZPND, dopolnjujejo ukrepe, ki so že prej bili določeni s področnimi zakoni in pri tem ne zmanjšuje njihovega pomena.

Zakon nalaga vsakemu posamezniku, ki ve za primer nasilja, dolžnost, da ga prijavi ustreznim organom.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini je prvi zakon v slovenskem prostoru, ki jasno opredeljuje različne vrste nasilja v družini. Dolgo pričakovani zakon določa vlogo, naloge, mrežo in sodelovanje različnih državnih organov in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter nenazadnje opredeljuje ukrepe za varstvo žrtve nasilja v družini. Vsaka žrtev bo imela poleg pravico do spremljevalca, ki ji bo nudil duševno oporo, in pravico do brezplačne pravne pomoči.

Otroci, ki so najranljivejša družbena skupina, bodo poleg invalidov, starejših in oseb s posebnimi potrebami, najbolj zavarovani. Zakon namreč določa, da je otrok žrtev tudi, če je le navzoč pri izvajanju nasilja nad drugimi družinskimi člani. Poleg tega bo moral vsakdo, ki sumi, da je otrok žrtev nasilja, to prijaviti centru za socialno delo, policiji ali državnemu tožilstvu, četudi ga zavezuje poklicna molčečnost.

Zakon uvaja tudi posebno prepoved pred izpostavljanjem otrok množičnim medijem v primerih nasilja v družini, kar je izrednega pomena, saj smo dolžni otroka zavarovati pred nepotrebnim vnovičnim doživljanjem nasilja, izpostavljanjem pritiskov medijev in stigmatizacijo v družbi.

Zakon pa se ne posveča zgolj žrtvi, temveč tudi povzročitelju nasilja, ki prav tako kot žrtev potrebuje strokovno pomoč, da spremeni vedenjske vzorce. Nasilnežu bo sodišče na predlog žrtve lahko prepovedalo vstop v skupno stanovanje in ga bo po potrebi prepustilo v izključno uporabo žrtvi. Ta poudarek je pomembna novost s ključnim sporočilom, da ni več žrtev tista, ki se mora umakniti iz stanovanja in oditi v varno hišo ali materinski dom, temveč se bo poslej moral umakniti povzročitelj nasilja.

Centrom za socialno delo zakon nalaga, da bodo morali začeti voditi lastno evidenco o nasilju v družini, saj bodo le tako lahko pravočasno ukrepali in zaščitili vse, ki so tega potrebni. Doslej je tovrstno evidenco vodila le policija. Ker pa center ni imel informacij, tudi ni mogel nuditi ustrezne pomoči in zaščite tistim, ki so jo najbolj potrebovali. Zakon hkrati predvideva tudi redno strokovno izobraževanje vseh, ki se ukvarjajo s problematiko nasilja, in predpisuje multidisciplinarni pristop pri obravnavi žrtve, kar se je v evropskem prostoru izkazalo zelo ustrezno in učinkovito.

Zakon ne uvaja kazni, kar je njegova prednost. Z njim se Slovenija približuje modernim demokratičnim državam, ki pripisujejo velik pomen temeljnim človekovim pravicam. Kazni ostajajo določene v Kazenskem zakoniku. Podobni zakoni v državah Evropske unije določajo tudi sankcije, v Sloveniji pa so kazenska vprašanja urejena znotraj zakona o kazenskem postopku in kazenskemu zakoniku.

Zakon se tako osredotoča na širše področje civilnega prava in delovanje socialnih služb, ki lahko dolgoročno rešijo težave žrtev nasilja. V tem pa slovenski zakon predstavlja novost tudi v evropskem prostoru, ker se osredotoča na zunajkazensko področje in ker daje zelo velik poudarek varstvu žrtev nasilja.

Zakon posebej izpostavlja pomen načrtnega in usklajenega izvajanja vseh tistih dejavnosti državnih institucij, civilne družbe in prebivalstva, ki lahko kakorkoli prispevajo k zmanjševanju nasilja v družini, zmanjšujejo možnost pojavnosti nasilja in obenem prispevajo tako k hitrejšemu prijavljanju nasilnih dejanj ter ustreznemu kaznovanju nasilnežev.

S sprejemom tega zakona sta Slovenkam in Slovencem dani dve jasni sporočili: prvič, da nobena oblika nasilja ni sprejemljiva v slovenskem prostoru, in drugič, da si družina kot najpomembnejša celica družbe prva zasluži zakon, ki jo bo obvaroval pred nasiljem za štirimi stenami, za katerega razen trpečih ne ve nihče.

Naša skupna prizadevanja se morajo nadgrajevati v smeri, da smo vsi soodgovorni za družbo, v kateri živimo, in da nudimo pomoč vsem, ki želijo izstopiti iz kroga nasilja. Zakon ne more čez noč rešiti problema, s katerim se dnevno soočajo premnoge družine. Potrebno bo vložiti še veliko truda v bistveno večjo preventivno dejavnost za življenje brez nasilja. Našo mlado generacijo smo dolžni naučiti, da so pravice enega človeka omejene s pravicami drugega. In predvsem vse pogosteje pozabljamo, da nas naši otroci ne poslušajo, temveč nas posnemajo v svojih dejanjih (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2009).

Zakon o preprečevanju nasilja je podlaga za sprejetje nacionalnega programa.

5.4.1 Nacionalni program

Nacionalni program se sprejme za obdobje petih let, sprejme ga državni zbor na predlog vlade.

Nacionalni program pripravi ministrstvo, pristojno za delo, družino in socialne zadeve, v sodelovanju z drugimi ministrstvi, obsega pa zlasti:

- oceno stanja in opredelitev ključnih problemov na področju preprečevanja nasilja v družini,
- temeljne cilje, usmeritve in naloge na področju preprečevanja nasilja v družini v obdobju, ki ga obsega nacionalni program,
- nosilce akcijskih načrtov za izvajanje usmeritev in nalog iz nacionalnega programa na posameznih področjih,
- preventivne dejavnosti,
- podatke, ki se bodo v okviru dejavnosti državne statistike zbirali, obdelovali, povezovali, shranjevali, analizirali in izkazovali,
- usmeritve za izobraževanje in usposabljanje,
- zagotavljanje finančnih in drugih sredstev tudi za delovanje nevladnih organizacij (ZPND, 13. člen).

Nacionalni program je dokument, ki pokriva široko problematiko nasilja v družini. Posebno pozornost namenja nasilju nad skupinami, ki so mu še zlasti izpostavljene: otroci, ženske, starši, invalidi in osebe, ki zaradi posebnih okoliščin niso sposobne skrbeti zase. Dokument upošteva posebne potrebe žrtev in njihove osebne okoliščine. Osnovna načela in izhodišča za delovanje proti nasilju v družini, ki jih s tem dokumentom sprejema Državni zbor Republike Slovenije, so:

- nasilje nad drugo osebo je kršenje temeljnih človekovih pravic ter mora biti obravnavano in ustrezno sankcionirano, saj ne obstaja sprejemljiva ali dopustna meja nasilja;
- nasilje v družini je družbeni problem, ki temelji na neenaki porazdelitvi družbene moči med spoloma, med šibkejšimi in močnejšimi;
- država bo pri obravnavanju nasilja v družini, ki ga povzročajo večinoma zakonski, zunajzakonski ali nekdanji partnerji in starši oziroma skrbniki, upoštevala, da je zaradi posebnih odnosov med družinskimi člani (ljubezen, zaupanje, odvisnost ...) in zlorabe teh okoliščin s strani storilca treba obravnavati to nasilje z enako strogostjo kakor tisto, ki ga storijo neznane osebe;
- država bo sprejemala ukrepe za preprečevanje nasilja (due diligence ali obvezna skrb države) in zagotovila sistemsko zaščito žrtve, ne glede na povzročitelja nasilnega dejanja (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanju nasilja v družini 2009-2014).

Temeljni namen nacionalnega programa je usmeriti prizadevanje državnih institucij in civilne družbe v ustvarjanje pogojev in okoliščin, ki bodo prebivalkam in prebivalcem Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: prebivalci) omogočili življenje v varnem okolju, s tem pa kakovostno in učinkovito individualno in družinsko življenje.

Dokument poudarja pomen načrtnega in usklajenega izvajanja programov za zmanjševanje nasilja v družini za žrtve in tudi za povzročitelje nasilja. Dobro organizirano delovanje glede na pristojnosti posameznih državnih institucij in civilne družbe, ki lahko kakor koli prispevajo k zmanjševanju nasilja v družini, bo nedvomno prispevalo tudi k pogostejšemu prijavljanju nasilnih dejanj. Eden od pomembnih ciljev nacionalnega programa je dvig splošne občutljivosti za problematiko nasilja, še posebno, če so temu izpostavljeni otroci znotraj družine. Prizadevanje organov in organizacij se mora nadgrajevati z ozaveščanjem, da smo vsi soodgovorni za družbo, v kateri živimo, ter da dajemo vso možno pomoč otrokom in odraslim, ki želijo izstopiti iz kroga nasilja.

Cilji so:

1. zmanjšati nasilje v družini in širši družbi nasploh;
2. povečati občutljivost za problematiko nasilja v družini;
3. zagotoviti usklajeno delovanje pristojnih organov in organizacij;
4. spodbujati raznovrstnost, enakomerno dostopnost, razvoj in kakovostno izvajanje programov za pomoč žrtvam;
5. spodbujati raznovrstnost, enakomerno dostopnost, razvoj in kakovostno izvajanje programov dela s povzročitelji nasilja;
6. zagotoviti sistematično ozaveščanje otrok, mladine in odraslih o njihovih temeljnih človekovih pravicah in dolžnostih ter vzgajanje za življenje v družbi brez nasilja, za sožitje med generacijami in spoštovanje vseh ljudi;
7. spodbujati ozaveščanje zlasti tistih, ki so izpostavljeni nasilju v družini, o možnih oblikah pomoči in zagotavljati njihovo dostopnost po vsej državi;
8. zagotavljati redne vire financiranja programov pomoči (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014).

Vlada vsaki dve leti poroča državnemu zboru o izvajanju nacionalnega programa. V poročilu navede ukrepe in aktivnosti, izvedene v preteklem dveletnem obdobju (ZPND, 13. člen).

5.4.2 Akcijski načrti

Akcijski načrt je izvedbeni akt nacionalnega programa. V njem so opredeljeni konkretni cilji in časovni roki za uresničitev nacionalnega programa, in sicer za obdobje dveh let.

Predloge akcijskih načrtov na podlagi poročil o preteklem dveletnem obdobju in morebitne dodatne predloge posameznih ministrstev pripravi delovna skupina, ki jo za ta namen ustanovi ministrstvo, pristojno za delo, družino in socialne zadeve, in skupni akcijski načrt za dveletno obdobje predloži v sprejem vladi (ZPND, 12. člen).

Sprejetje akcijskega načrta je bilo priporočilo Evropske unije, sprejele pa so ga že Finska, Španija, Velika Britanija, Norveška in Belgija.

V Sloveniji je reševanje nasilja v večinoma odvisno od same ženske, žrtve nasilja in njene informiranosti. Med institucijami in organizacijami ni systemskega medsebojnega informiranja (Filipčič, 2002).

6 PRIMERJALNA PRAVNA PRAKSA S PODROČJA NASILJA V DRUŽINI

Posamezne države so se v 90. letih prejšnjega stoletja različno lotevale spopadanja s problemom nasilja v družini:

- nekatere države so se omejile na spremembe civilne zakonodaje z uvajanjem prepovedi približevanja, npr.: Finska in Španija;
- nekatere so poskušale zagotavljati varnost žrtve širše s pomočjo policije prek uvajanja novih policijskih pooblastil, npr.: Avstrija in Nemčija;
- nekatere so skušale povezati civilne in kazenske postopke, v katerih se obravnavajo primeri nasilja v družini, npr.: nekatere države ZDA;
- nekatere so se omejile na spremembo kazenske zakonodaje z uvajanjem novih inkriminacij ali s spreminjanjem obstoječih, npr.: Francija (po Filipčič, 2004, str. 75).

Avstrija in Nemčija imata integriran pristop k obravnavanju nasilja v družini. Bistvo je v celovitem pristopu in v preoblikovanju pristojnosti posameznih institucij pri obravnavanju nasilja v družini. Tak pristop zajema sodelovanje več institucij in določa obveznosti države po celovitem pogledu pri obravnavanju tega pojava in obveznem spremljanju delovanja posameznih institucij, hkrati pa določa tudi finančne obveznosti države (po Filipčič, 2004, str. 75).

V nadaljevanju sem izpostavila štiri evropske države, ki so uvedle spremembe v svojo zakonodajo, s katerimi se uspešno spopadajo z družinskim nasiljem.

6.1 AVSTRIJA

V Avstriji je s 1.5.1997 stopil v veljavo Zvezni zakon o varstvu pred nasiljem v družini.

Značilnost zakona je v tem, da nima samostojnih določb, ampak ureja postopke in pooblastila različnih organov. Njegov namen je bil, da se dopolnijo oziroma spremenijo nekatere določbe zakonov:

- Občega državljanskega zakonika,
- Zakona o policiji,
- Zakona o izvršilnem postopku.

Cilj zakona je, da država zaščiti žrtev nasilja, kajti nasilje ni problem posameznika, ampak države, v kateri posameznik živi. Zato mu je potrebno pomagati in tudi poseči v zasebnost družine, če je to potrebno za zaščito človekovih pravic.

Zakon uvaja nov pristop policije k obravnavanju nasilja v družini, ki temelji na tem, da mora država vplivati na dolgoročno preprečevanje nasilja v družini in ne samo, da posega v posamezni primer.

Policisti lahko nasilnežu izrečejo odstranitev iz prebivališča žrtve, cilj ukrepa je, da se žrtvi zagotovi, da živi v okolju, ki ga je vajena. Pri tem ni pomembno, kdo je dejanski lastnik nepremičnine. Nasilnež se mora nemudoma umakniti in predati ključe policiji, s seboj lahko vzame samo svoje osebne predmete, kot so oblačila in dokumenti. Vse dragocenosti in pohištvo morajo ostati v stanovanju. V primeru, da nasilnež ne želi zapustiti svojega doma, ima policija vsa pooblastila, da uporabi silo.

Prepoved približevanja se izreče za deset dni, z možnostjo podaljšanja še za dvajset dni, če tako odredi okrajno sodišče. To je tudi obdobje, v katerem se žrtev odloči, ali bo vložila zahtevo o prepovedi približevanja na okrajno sodišče.

Desetdnevni ukrep prepovedi približevanja se lahko prekliče pred iztekom desetih dni, če tako določi varnostni uslužbenec. Vendar so primeri preklica zelo redki.

Oseba, ki ji je izrečena prepoved približevanja, se ne sme vrniti v stanovanje, vse dokler ukrep velja. Nespoštovanje prepovedi se lahko kaznuje z odvzemom prostosti ali s 360 evri za vsak storjen prekršek.

Če v desetih dneh žrtev vloži zahtevo za prepoved približevanja na okrajno sodišče, se začne dokazovanje nasilja. Med dokaze se štejejo izpoved žrtve, policijsko poročilo, zdravniški izvidi, izjave prič in fotografije.

Ko sodišče sprejme začasno odredbo o prepovedi približevanja, sodni izvršitelj nasilni osebi posreduje odločbo in ji omogoči, da vzame iz stanovanja svoje osebne predmete, v kolikor jih ni vzel, ko ga je policija odstranila iz stanovanja.

Odločba o prepovedi približevanja osebi se izda za obdobje treh mesecev, v primeru, da je vložena ločitvena tožba, prepoved velja vse do konca ločitvenega postopka.

Zakon je omogočil oblikovanje interventnih služb, to so tako imenovane nevladne organizacije, ki so podpisale pogodbo z ministrstvom za notranje zadeve. Prednost te pogodbe za žrtve je v tem, da uslužbenci nevladnih organizacij s pomočjo policije navežejo stike z žrtvami in jim takoj začnejo nuditi pomoč. Ni več žrtev tista, ki mora zbrati pogum in iskati pomoč, ampak se ji pomoč takoj ponudi. Naloga interventnih služb je nudenje brezplačne pravne in psihološke pomoči žrtvi, povezovanje in vključevanje različnih organizacij, ki lahko pripomorejo k zaščiti žrtve. Z delovanjem intervencijskih služb se zagotavlja učinkovito izvajanje zakonov, predvsem v smislu, da nevladne organizacije povezujejo državne organizacije oziroma z njimi tesno sodelujejo, kar omogoča, da se zakoni udejanjijo.

Lahko bi rekli, da gre za dvotirni oziroma dvofazni postopek. Država poseže v družino, da bi zaščitila žrtev, odstrani nasilneža brez soglasja žrtve, ker se smatra, da ni sposobna v danem trenutku sprejemati odločitev. Žrtvi se nudi pomoč v obliki sodelovanja z različnimi socialnimi institucijami. V desetdnevnem roku se žrtev sama odloči, ali bo ukrepala proti nasilnežu.

Avstrija je prva država, ki je prilagodila svojo zakonodajo na področju nasilja v družini in uvedla systemske rešitve z medinstitucionalnim sodelovanjem. Zvezni zakon o varstvu pred nasiljem v družini je navdihnil druge države, ki so se začele zgledovati po njem in so začele uvajati nove ukrepe v svojo zakonodajo.

6.2 NEMČIJA

Po vzoru Avstrije je Nemčija leta 2001 sprejela poseben zakon za zaščito žrtev nasilja v družini. Zakon posega na vsa področja, tako na upravno, civilno in kazensko.

V Nemčiji je najprej zvezna vlada, nato pa še deželna sprejela poseben akcijski načrt za zaščito žensk pred nasiljem. Ključna točka akcijskega načrta je sprememba zakonodaje, ki bi omogočila hitrejšo in učinkovitejšo ukrepe proti nasilnežu. Zakonske reforme so bile izvedene na zvezni in deželni ravni.

Deželni Zakon o varnosti in redu iz leta 2001 določa:

- Policija lahko osebne podatke osumljenih oseb, ki jih pridobi pri svojem delu, zbira in uporablja, če iz okoliščin izhaja, da obstaja nevarnost ponovitve dejanja.
- Vse institucije, ki sodelujejo v boju zoper nasilje, so upravičene pridobivati osebne podatke.
- V določenih primerih lahko policija javno objavi osebne podatke.
- V določenih primerih, če so ogroženi varnost, življenje ali svoboda, lahko policija iz stanovanja izseli nasilno osebo in ji naloži prepoved približanja za obdobje 14 dni oziroma do odločitve civilnega sodišča.

Deželni akcijski načrt proti nasilju nad ženskami zajema analizo vzrokov, statistiko, finančne posledice in predloge potrebnih ukrepov.

Zveznemu akcijskemu načrtu proti nasilju nad ženskami je dodano mednarodno sodelovanje. Poudarek daje izboljšanju civilnopravnega varstva žensk pred nasiljem. Določa prepoved kontaktov, nadlegovanja in približevanja nasilneža žrtvi. Nasilnež mora prepustiti skupno stanovanje partnerju.

Zvezni zakon o civilnopravnem varstvu pred nasiljem nad ženskami določa, da lahko poškodovana oseba od sodišča zahteva, da ukrene, kar je potrebno, da se nasilje ne ponovi. Sodišče lahko nasilnežu prepove vstop v stanovanje poškodovane osebe, prepove približevanje žrtvi in kraju, kjer se žrtev po večini zadržuje, in izrecno mu prepove tudi navezovanje stikov z žrtvijo. Odredbe veljajo za določen čas in sodišče jih lahko podaljšuje.

V primeru, da imata žrtev in nasilnež skupno stanovanje, lahko poškodovana oseba zahteva, da se ji stanovanje, ki je bilo dotlej v skupni rabi, prepusti v izključno rabo. Če je nasilnež lastnik ali najemnik, lahko odredba traja največ 6 mesecev z možnostjo podaljšanja za 6 mesecev (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2009).

6.3 BELGIJA

V Belgiji, kot primeru dobre prakse, predstavlja preprečevanje nasilja v družini nacionalno prioriteto, zato so v okviru svojega akcijskega načrta, ki je bil sprejet leta

2001, sprejeli različne ukrepe, ki se nanašajo na preprečevanje, kaznovanje, podporo žrtvam in ukrepe, ki se nanašajo na nasilne osebe.

Ti ukrepi so bili sprejeti tako na vladnem nivoju - taka je npr. odločitev o pričetku kampanje »Nasilje nad partnerjema je kriminal«, ki poteka ob sodelovanju različnih akterjev policije, pravosodja in zdravstva, kot tudi na nivoju posameznih ministrstev:

V okviru ministrstva za domače zadeve je bil sprejet ukrep, da se morajo policaji in strokovnjaki s centra za socialno delo dodatno izobraževati o nasilju v družini. Po izobraževanju pa jim nalaga, da izdelajo seznam najpomembnejših praks na področju preventive in predloge za intervencijske modele.

Ministrstvo za pravosodje je predvidelo posebno izobraževanje za člane nacionalne pravne službe in oceno fenomena spolnega nasilja.

Ministrstvo za zdravstvo je predvidelo ukrepe s področja razvijanja instrumentov, ki zdravnikom omogočajo preverjati znake morebitnega nasilja, zviševanje stopnje zavedanja o problemih nasilja v zdravstvenih krogih, zlasti med družinskimi zdravniki (po: Parliamentary Assembly, Domestic violence v: Sedmak, 2006, str. 8).

6.4 ŠVEDSKA

Švedsko lahko predstavim kot zgled drugim državam, kar se tiče zakonodaje na področju nasilja v družini. S tem družbenim problemom se je začela boriti mnogo prej kot ostale evropske države. Posilstvo v zakonu je inkriminirala že leta 1965.

Od 80ih let dalje pa je delovanje na področju preprečevanja nasilja nad ženskami še toliko bolj intenzivno. Z letom 1999 je stopil v veljavo nov zakon, v katerem je predstavljen tudi novi prestopek »Kršenje ženske integritete (Gross violation)«, ki je vključen v Kazenski zakonik in se nanaša na ponavljajoča se kazniva dejanja nasilneža. Kršenje ženske integritete pomeni, da je lahko storilec določenih kaznivih dejanj (napad, spolno nadlegovanje in grožnje) kaznovan za kršenje ženske integritete, torej kot celote, namesto, da bi bil kaznovan za vsak posamezen prekršek, ki ga stori. Novi zakon omogoča zvišanje kazni za tovrstna dejanja. Zakon torej omogoča upoštevanje celotne situacije. Predvidena kazen je od šest mesecev do šest let zapora (Lundgren v: Sedmak, 2006, str. 15).

7 ISKANJE NOVIH SISTEMSKIH REŠITEV

Države bi morale izoblikovati model sistemskih rešitev, ki bi omogočile učinkovito ukrepanje.

Institucije, ki se ukvarjajo z nasiljem, bi se morale dodatno usposablјati in pridobiti dodatna znanja, s katerimi bi se lažje približale žrtvi nasilja. Hkrati pa je potrebno še bolj ozaveščati javnost o problemih, ki jih prinaša nasilje v družini, in možnih rešitvah. Še posebej o razpoložljivih pomočeh, ki bi žrtev opogumili, da bi priznala svoj problem in se rešila iz nasilnega odnosa. Potrebno je sodelovanje strokovnjakov z vseh področjih, ki se srečujejo pri svojem delu z nasiljem. Država bi morala aktivno sodelovati z nevladnimi organizacijami, to sodelovanje bi moralo prinesiti dodatne rešitve, kar se tiče dolgotrajnih rešitev. Ni zadosti, da se žrtev zateče v Varno hišo, graditi bi morali na tem, da se taki osebi omogoči, da samostojno zaživi, kajti žrtev je ponavadi odvisna od nasilneža. In ko se odloči, da ga zapusti, ponavadi ostane brez finančne podpore.

7.1 ANALIZA PRISTOPOV K REŠEVANJU NASILJA V DRUŽINI

Posamezni primeri dobrih praks lahko predstavljajo dobro izhodišče za zastavitev zakonodaj na področju nasilja tudi v drugih državah, velja pa poudariti, da posamezni ukrepi ali spremembe v delovanju določene institucije navadno ne prinašajo velikih sprememb. Prav zato številni dokumenti poudarjajo potrebo po integriranem, sistemskem pristopu k obravnavi nasilja, ki ob celovitejšem pristopu k spremembam na področju nasilja pomeni tudi učinkovitejšo obravnavo le-tega. Problem nasilja v družini je potrebno obravnavati sistemsko, integrirano, v povezavi in v sodelovanju med institucijami, ki imajo določene pristojnosti pri obravnavi nasilja v družini, prav tako pa je potrebno spremembe vpeljati v različna področja (Krug v: Sedmak, 2006, str. 7).

7.1.1 Oblikovanje intermediarne skupine po vzoru Norveške

Po vzoru Norveške, ki je leta 2000 vzpostavila akcijski program za preprečevanje nasilja v družini, bi bilo smiselno vzpostaviti intermediarno skupino, ki bi delovala v smeri sprememb na področju nasilja v družini. Na Norveškem vzpostavljena intermediarna skupina, ki vključuje tudi predstavnike ministrstev, je odgovorna tako za koordiniranje splošnih akcij na področju preprečevanja nasilja v družini kot tudi za implementacijo širokega nabora aktivnosti iz akcijskega programa. Ena od aktivnosti je bila tudi vzpostavitev delovne skupine, katere cilj bodo tudi določene spremembe v zakonodaji. Nekoliko več pozornosti je namenjeno izobraževanju osebja poklicnih skupin, ki se ukvarjajo z nasiljem v družini, pa tudi moškim, ki izvajajo nasilje (Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence Against Women v: Sedmak, 2006, str. 10–11).

7.1.2 Medinstitucionalno sodelovanje po vzoru Latvije

Medinstitucionalno sodelovanje je za uspešno obravnavo nasilja v družini pomembno že v fazi priprave zakonodaje, zato je izredno pomembno, da v tej fazi, torej pri pripravi zakonodaje s področja nasilja v družini, sodelujejo različne institucije, ki se pri svojem delu srečujejo z obravnavano problematiko. Dober primer medinstitucionalnega sodelovanja predstavlja oblikovanje zakonodaje v Latviji. Ker v Latviji trenutno ni obstoječih zakonov, ki bi obravnavali področje nasilja v družini, sta se pri oblikovanju le-teh povezala vladni in nevladni sektor. Poseben nevladni center »Skalbes« v povezavi z ministrstvi izvaja številne multidisciplinarne izobraževalne seminarje, ki se nanašajo na nasilje v družini, namenjene odvetnikom, sodnikom, policistom, zdravnikom, psihologom ter socialnim delavcem. Rezultat teh seminarjev je posebna delovna skupina, ki se sestaja dvakrat mesečno in ki rešuje posamezna zakonodajna vprašanja s področja nasilja v družini. Namen teh aktivnosti je oblikovanje posebne zakonodaje, ki se nanaša na nasilje v družini (Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence Against Women v: Sedmak, 2006, str. 11).

7.1.3 Protokoli o sodelovanju institucij po vzoru Španije

Potrebno bi bilo uvesti protokol o sodelovanju med različnimi institucijami, torej opredelitev njihovega medsebojnega sodelovanja, obveščanja in podobno. Tovrstne protokole so v nekaterih državah že uvedli (npr. Španija), prednosti pa so predvsem v učinkovitejši intervenciji in izboljšanjem informiranja v primeru nasilja v družini. V okviru protokola bi bilo potrebno uvesti določilo o dolžnosti obveščanja, kar pomeni, da morajo institucije ali organi, ki ugotovijo primer nasilja v družini, o tem obvestiti policijo (Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence Against Women v: Sedmak, 2006, str. 12).

7.1.4 Izobraževanje javnih tožilcev po vzoru Španije

V Španiji so uvedli izobraževalne programe, kjer se dodatno izobražujejo javni tožilci na temo nasilja v družini. Vzpostavili so tudi bazo podatkov, s pomočjo katere lahko sodišče pridobiva določene informacije o preteklih tožbah (po Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence Against Women v: Sedmak, 2006, str. 12).

7.1.5 Uvedba strožjih kazni za nasilje v družini po vzoru Nemčije

Nasilje v družini je v večini držav premilo sankcionirano. Potrebno bi uvesti strožje kazni, predvsem, če se tako nasilje konča s smrtnim izidom.

Za primer države, ki ima ustrezno visoke kazni na področju nasilja v družini, bi lahko podali Nemčijo. Posilstvo, ki se izvrši nad žensko v zakonu, se kaznuje z dvema letoma zapora. V primeru, da se nasilje konča s smrtjo, je najmanjša zagrožena kazen deset let.

7.1.6 Uvedba specializiranih policijskih enot po vzoru Velike Britanije

V Veliki Britaniji so uvedli posebne specializirane policijske enote, ki se ukvarjajo z nasiljem v družini. Prednost specializiranih enot je predvsem v tem, da so enote dodatno izobražene, da imajo potrebna znanja, kar se tiče samega pristopa k družini, v kateri se vrši nasilje.

7.1.7 Uvedba specializiranih sodišč po vzoru Avstrije

Policija in sodstvo imata lahko velik pomen pri zagotavljanju učinkovitega izvajanja zakonov.

Po vzoru nekaterih držav bi bilo smiselno uvesti specializirana sodišča za obravnavo nasilja v družini. Posebna sodišča, ki se ukvarjajo s primeri nasilja v družini, imajo prednost v tem, da so osredotočena zgolj na področje nasilja v družini, kadri pa so temu primerno izobraženi ter specializirani. V Avstraliji se specializirana sodišča za obravnavo nasilja v družini osredotočajo na zgodnjo intervencijo pri nasilju v družini, na odgovornost nasilne osebe in na varnost osebe z izkušnjo nasilja, obenem pa sodelujejo z zdravstvenimi, socialnimi ter drugimi institucijami. Uvajajo posebne postopke in alternativne kazni in so nasploh bolj osredotočena na potrebe oseb, ki so v sojenje vključene. Namen sodišča je tudi zmanjševanje nasilja v družini. Tako se npr. nasilneže spodbuja k vključevanju v programe za rehabilitacijo, prav tako pa so številne storitve namenjene osebam, ki so nasilje izkusile. Obstajajo pa tudi različni programi za pomoč ženskam z izkušnjo nasilja, ki jim svetujejo, kako naj uporabijo različna pravna sredstva za preprečevanje nadaljnjega nasilja in zlorab nad njimi; prav tako pa jim je na voljo svetovanje glede pravnega zastopstva (Mouzos v: Sedmak, 2006, str. 12).

7.1.8 Delo z nasilneži po vzoru Nizozemske

Nizozemska je leta 2003 izoblikovala poseben koncept proti nasilju v družini. Ob policijski intervenciji se nasilneža napoti k ustreznemu strokovnjaku, kjer mu nudijo psihološko pomoč. S tem država želi zagotoviti, da ne bi več prišlo do ponovitve nasilnega ravnanja. Storilcu se poskuša pomagati, da se zave svojega ravnanja in da opusti nasilno ravnanje.

7.1.9 Ustrezen pristop institucij do žrtev nasilja po vzoru Belgije in Nemčije

Primerno izobraževanje strokovnjakov, ki delujejo na tem področju, je eden od pomembnejših vidikov preprečevanja nasilja v družini. Izobraževanje mora biti usmerjeno tako k prepoznavanju nasilja kot tudi k primernemu ravnanju z osebami, ki izkusijo nasilje. Belgijski primer dobre prakse sodi v primer (dela) sodnega sistema, ki se odziva na potrebe osebe z izkušnjo nasilja ter delno zagotavlja njeno zaščito v pravnih postopkih. SAK je »orodje« za primerno pravno obravnavo domnevnega spolnega napada, ki se skuša izogniti sekundarni viktimizaciji žrtve tako, da ji zagotavlja ustrezno obravnavo s strani policije, zdravnikov in forenzičnega preiskovalca ter tožilca. Ob preiskavi se v primerih, ko je to potrebno, uporablja tudi posebne medicinske instrumente, ki so oblikovani za preiskovanje spolnih napadov. Žrtve so med sojenjem redkeje pozvane k pričanju in informacije iz policijske prijave ter zdravniški dokazi navadno zadoščajo kot dokaz (Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence Against Women v: Sedmak, 2006, str.14).

V Nemčiji se je oblikovala praksa, da nasilnež ni prisoten v sodni dvorani, ko je na vrsti zasliševanje prič. Lahko pa se predvaja video posnetek izjave žrtve.

7.1.10 Ustanovitev intervencijskih centrov po vzoru Avstrije

Potrebna bi bila ustanovitev posebnih centrov, ki bi bili specializirani za področje nasilja v družini in ki bi se tega problema lotevali hitro, celostno in v povezavi z drugimi pomembnimi akterji. Tovrstni centri pomenijo predvsem hitro in učinkovito prvo pomoč. Kot uspešen primer dobre prakse na tem področju so se izkazali že prej omenjeni posebni centri, intervencijski centri v Avstriji, ki se problema nasilja v družini lotevajo celostno, saj poleg pomoči in podpore osebam z izkušnjo nasilja v družini, med drugim tudi v sodnem postopku, opravljajo tudi funkcijo povezovanja različnih akterjev, kot npr. policije in sodstva, kot tudi drugih vladnih in nevladnih organizacij. Tesno sodelovanje s policijo pripomore k uspešnemu zagotavljanju pravic žrtev nasilja (Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence Against Women v: Sedmak, 2006, str. 19).

7.1.11 Ustanovitev kriznih centrov za pomoč žrtvi po vzoru Švedske

Center za pretepe in posiljene ženske v univerzitetni bolnišnici v Uppsali je bil ustanovljen leta 1995 in nudi medicinsko, psiho-socialno ter svetovalno pomoč ženskam z izkušnjo spolnega nasilja. Center deluje tako v povezavi z vlado kot okrajem Uppsala. Center je ustanovila Švedska vlada kot odgovor na priporočilo tedanje vlade, saj se je pokazala potreba po ustanovitvi nekega centra s tovrstno

funkcijo v okviru državnega zdravstvenega sistema. Ženskam je v centru nudena dnevna oskrba, na voljo so jim posebej izurjene ginekologinje, medicinske in zdravstvene delavke ter socialne delavke, ki jim nudijo svetovanje ali pregled. Obstaja tudi možnost nujnih klicev, 24 ur na dan. Oskrba poleg telesnega zdravljenja vključuje tudi psihološko in svetovalno pomoč. Posebej je potrebno izpostaviti trojno usmeritev centra, saj je naravnano tako terapevtsko in svetovalno kot tudi izobraževalno (izobraževanje osebja) ter raziskovalno. Center tako zagotavlja tudi usposabljanje in sensibilizacijo medicinskega osebja in socialnih delavcev, ki delujejo v centru pa tudi drugod. V okviru centra so razvili izobraževalni program, nekakšno problemsko-osredotočeno učenje, ki temelji na povezavi teorije s prakso. V okviru centra se izvaja tudi raziskave, s pomočjo katerih lahko optimirajo podporo žrtvam nasilja ter izvajajo preventivne akcije v najširšem smislu, tako preko izobraževanja svojega osebja kot tudi informiranja širše javnosti (Heiner v: Selič, 2006, str. 20).

Potrebno je redno izobraževanje vseh, ki se pri delu srečujejo z žrtvami nasilja. Izobraževanje lahko pripomore k boljšemu pristopu k žrtvi in primernejšemu ukrepanju pri nujenju pomoči. Izobraževanje policistov je že redna praksa mnogih evropskih držav. Potrebno bi bilo več narediti na izobraževanju zdravstvenega osebja.

Države bi bile učinkovitejše pri obravnavi nasilja v družini, če bi upoštevale in prenesle v svojo zakonodajo prednosti dobrih praks drugih držav.

7.2 UKREPI V MODELIH SISTEMSKEGA REŠEVANJA

Potrebno je ozaveščati družbo o nasilju, zmanjšati toleranco do nasilja, v šolah učiti nenasilnega vedenja, država bi morala zagotoviti sredstva za delovanje preventivnih programov, povečati bi bilo potrebno sodelovanje z nevladnimi organizacijami.

Posebni ukrepi v učinkovitih modelih systemskega reševanja problema nasilja v družini pomenijo:

- dostopnost potrebnih/ustreznih informacij - nesenacionalistično poročanje medijev, podatki o razpoložljivi pomoči, podatki za različne ciljne skupine - strokovnjaki, uporabniki, žrtve, otroci, telefoni, krizni centri in skupine za samopomoč za žrtve,
- odkrivanje nasilja v družini - zgodnje intervencije – strokovne službe in sodelovanje med njimi,
- prijavljanje - vsi (tudi sosedje - povezano z ozaveščenostjo javnosti), izdelani protokoli za pregon, prijavna dolžnost socialnih služb in zdravstva; pooblaščenec žrtve, specializacija za obravnavo družinskega nasilja v organih odkrivanja in pregona, specializacija v sodstvu,
- pomoč in terapevtska obravnava celotne družine - koordinacija med pristojnimi službami in modeli pomoči (telefon, krizni centri, samopomoč) ter dopolnjevanje z individualno obravnavo,

- ukrepi v vezi z otroki - šola za starše, kampanje proti telesnemu kaznovanju, posebna skrb socialnih služb za ogrožene otroke/družine, pozornost otrokom s posebnimi potrebami, otrokom v rejniških družinah in v vzgojnih zavodih
- pomoč ženskam - odstranitev nasilneža iz družine, finančna pomoč, varne hiše, psihosocialna pomoč, skupine za samopomoč, sistemi pomoči in spremljanja tudi po odhodu iz zavetišča/varne hiše,
- ukrepi za starejše - pridobivanje epidemioloških podatkov, zagotavljanje posebnih oblik pomoči (dnevni centri, pomoč na domu), svetovanje in pomoč družinskim članom, ki za starejšo osebo skrbijo, posebna pozornost zdravstvenih in socialnih delavcev,
- obravnava storilcev - skupine za samopomoč, dostopnost terapevtske obravnave, svetovanje,
- izobraževanje - od vrtcev do srednjih šol - učenje o nenasilnih poteh do rešitve problemov, učenje o vrednotah,
- socialne službe - specializacija socialnih delavcev, multidisciplinarni pristop, supervizija in permanentno izobraževanje strokovnih delavcev, oblikovanje protokolov za obravnavo,
- nevladne organizacije - selekcija, strokovna usposobljenost, supervizija - naj bi zgolj dopolnjevale delo javnih služb (Selič, str. 5).

8 ZAKLJUČEK

Družinsko nasilje je besedna zveza, sestavljena iz dveh besed, ki nosita nasprotni pomen. Družina je sinonim za skupnost, ki temelji na ljubezni in zaupanju. Nasilje pa je omejevanje in zlorabljanje posameznika.

Družinsko nasilje obstaja od kar obstaja človeštvo. Skozi zgodovino se je človek civiliziral, toda kljub njegovi izobraženosti in razgledanosti mu še vedno ni uspelo izkoreniniti nasilja, ki se dogaja v družini.

Družina sodi na prvo mesto lestvice vrednot, posameznik se v družini spoznava, odrašča, se izoblikuje in pripravi na svet. Vsaka družina bi morala biti varni kraj, kamor se lahko zatečemo, kjer dobimo tolažbo, nasvete in podporo. V mnogih družinah pa ni tako. Kaj točno se dogaja v posamezniku, da dvigne roko nad svojim bližnjim, ne bom nikoli razumela. Prav tako ne morem razumeti, kako lahko zlorabiš psihično, spolno ali ekonomsko nekoga, ki je del tebe in kateremu bi moral biti zgled. Nasilje v družini se lahko vrši nad ženskami, otroki, starostniki in tudi nad moškimi. Nedvomno pa bi lahko rekla, da je najhujše nasilje tisto, ki se vrši nad otroki. Kajti otrok je žrtev nasilja, tudi če ni neposredno napaden, ampak je samo priča. To lahko v njem pusti dolgotrajne posledice in vpliva na njegovo čustveno in duševno zdravje.

Družinsko nasilje predstavlja socialni družbeni problem. Posameznik, ki je del nasilnega odnosa, se sam ne more boriti proti nasilju. Zato je zelo pomembno, da država zagotovi ustrezno preprečevanje družinskega nasilja in s tem zagotovi spoštovanje temeljnih človekovih pravic tudi za zaprtimi vrati doma.

Slovenija si je prizadevala, da bi preko področnih zakonov uredila posamezne vidike nasilja v družini. Ker pa se zakonski ukrepi, določeni v področnih zakonih, niso medsebojno dopolnjevali, je bilo potrebno sprejeti zakon, ki bi družinsko nasilje obravnaval kot poseben družbeni pojav.

01.02.2008 je bil sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini. To je prvi zakon, ki je jasno opredelil vrste nasilja v družini, v njem so določene naloge vladnih in nevladnih organizacij, nalaga jim, da pri obravnavi nasilja v družini uporabljajo multidisciplinarni pristop. Zakon se ne posveča samo ukrepom za varstvo žrtve, ampak določa tudi strokovno pomoč za povzročitelja nasilja. Prednost zakona je predvsem v tem, da ne določa kazni, ampak daje velik poudarek varstvu žrtev nasilja. Podobni zakoni v drugih evropskih državah določajo tudi sankcije, zato bi lahko rekli da slovenski Zakon o preprečevanju nasilja v družini predstavlja novost v evropskem prostoru, ker se osredotoča na žrtev nasilja.

Države Evropske unije so se začele intenzivneje spopadati z družinskim nasiljem v 90. letih prejšnjega stoletja. Pri tem so izoblikovale različne pristope k reševanju tega problema.

Avstrija in Nemčija sta bili zgled večini držav, kajti s svojim integriranim pristopom narekujejo skupno sodelovanje več institucij. Avstrija je prva prilagodila svojo zakonodajo na področju nasilja v družini z Zveznim zakonom o varstvu pred nasiljem v družini, ki je navdihnil druge države, da so začele uvajati nove ukrepe v svojo zakonodajo.

Za uspešen boj proti družinskemu nasilju bi bilo potrebno izoblikovati systemske rešitve, ki bi zmanjšale nasilje. Strokovni delavci različnih institucij, ki pridejo v stik z žrtvami nasilja, bi se morali dodatno izobraževati, mediji bi morali ozaveščati javnost o človekovih pravicah in možnostih za zaščito le-teh. Žrtvam nasilja, ki se odločijo zapustiti nasilnega partnerja, bi bilo potrebno nuditi ustrezno pomoč, da se osamosvojijo in na novo zaživijo.

Vse države, tudi Slovenija, bi se lahko pri boju z družinskim nasiljem zgledovale po primerih dobrih praks drugih evropskih držav. Kar pomeni, da bi v svojo zakonodajo prenesli spremembe, ki so se pri sosednjih državah obnesle kot pozitivne.

LITERATURA

BAŠIČ, K. Nasilje v družini. Združenje proti spolnem zlorabljanju, Ljubljana, 2002.

BEČELA, M. Večna (ne)moč starševstva. Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Maribor, 2004.

ČONČ, M. Vloga nevladnih organizacij pri preprečevanju zlorabe otrok. V: SATLER, A. J. (ur.): Trpinčen otrok: kako prepoznati in preprečiti fizično in duševno trpinčenje otrok. Razširjeni zbornik II. Cikla seminarjev Namesto koga roža cveti, 1997, Ljubljana, str. 102 - 129.

DOBNIKAR, M. LEŠNIK, D. PLAZ, M. Poškodbe notranjosti. Pogovori z ženskami, ki so preživele spolno nasilje. Ljubljana, 2002.

FILIPČIČ, K. Nasilje v družini. Bonex, Ljubljana, 2002.

FILIPČIČ, K. Nasilje med partnerjema, Pravna praksa - številka 43/2004, 2004.

FILIPČIČ, K. Sistemski pristop k obravnavanju nasilja v družini. V: SELIČ, P. (ur.): Nasilje v družini – poti do rešitev. Varuh človekovih pravic, Ljubljana, 2004, str. 75.

HENDERSON, H. Domestic Violence and Child Abuse. Sourcebook, Detroit Omnigraphics, 2000.

HORVAT, D. LEŠNIK – MUGNAIONI, D. PLAZ, M. Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje – priročnik. Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, Ljubljana, 2007.

KERSNIK, J. Nasilje in zanemarjanje v družini – vloga družinske medicine. V: SELIČ, P. (ur.): Nasilje v družini – poti do rešitev. Varuh človekovih pravic, Ljubljana, 2004, str. 53.

LESKOŠEK, V. Teorija in praksa na področju spolnih zlorab. Socialno delo, 1997.

MUSEK, J. Ljubezen, družina, vrednote. Educy, Ljubljana, 1995.

SEDMAK, M. MEDARIČ, Z. SIMČIČ, B. Analiza družinskega nasilja v Sloveniji - predlogi preventive in ukrepov. Univerza na Primorskem Koper, 2006.

SEDMAK, M. MEDARIČ, Z. SIMČIČ, B. Nasilje v družinah v Sloveniji. Rezultati raziskave. Univerza na Primorskem, Koper, 2006.

VELIČ, I. Obravnava nasilja v družini in ukrepi centra za socialno delo. V: SELIČ, P. (ur.): Nasilje v družini – poti do rešitev. Varuh človekovih pravic, Ljubljana, 2004, str. str. 27 - 35.

VESELIČ, Š. Na poti iz nasilja: prakse dela proti nasilju nad ženskami. Društvo SOS telefon za ženske in otroke – ženske nasilja, Ljubljana, 2007.

ZAVIRŠEK, D. Ženske in duševno zdravje. Visoka šola za socialno delo, Ljubljana, 1994.

ŽGAJNAR, B. Vloga tožilca ali tožilke pri obravnavi kaznivih dejanj z elementi nasilja. V: Veselič, Špela (ur.): Na poti iz nasilja: prakse dela proti nasilju nad ženskami. Društvo SOS telefon za ženske in otroke – ženske nasilja, Ljubljana, 2007, str. 117 – 121.

VIRI

1 ZAKONODAJNI VIRI

Ustava Republike Slovenije. Ustava, Ur. list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04 in 68/06.

Kazenski zakonik. Ur. list RS, št. 63/94, 70/94, 23/99, 60/99, 40/04, 95/04, 37/05, 17/06, 55/08, 66/08 89/08, 5/09.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Ur. list SRS, št. 15/76, 30/86, 20/88, 1/89,
Ur. list RS, št. 14/89, 13/94, 82/94, 29/95, 26/99, 60/99, 70/00, 64/01, 110/02, 42/03, 16/04, 69/04, 101/07, 122/07.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini. Ur. list RS, št. 16/2008.

Zakonu o kazenskem postopku. Ur. list RS, št. 63/94, 70/94, 25/96, 39/96, 5/98, 49/98, 66/98, 72/98, 6/99, 42/00, 66/00, 111/01, 32/02, 3/03, 21/03, 44/03, 56/03, 92/03, 114/03, 116/03, 43/2004, 68/04, 83/04, 96/04, 101/05, 8/06, 14/07, 32/07, 102/07, 21/08, 23/08, 65/08, 68/08, 89/08.

Zakonu o policiji. Ur. list RS, št. 49/98, 66/98, 43/01, 93/01, 56/02, 26/03, 48/03 79/03, 110/03, 43/04, 50/04, 54/04, 56/04, 62/04, 63/04, 102/04, 14/05, 53/05, 70/05, 98/05, 113/05, 3/06, 36/06, 78/06, 107/06, 14/07, 42/09.

Zakonu o pravnem postopku. Ur. list RS, št. 26/99, 83/02, 96/02, 12/03, 58/03, 73/03, 2/04, 2/04, 10/04, 36/04, 69/05, 90/05, 43/06, 69/06, 52/07, 73/07, 101/07, 102/07, 45/08, 45/08, 62/08, 111/08, 116/08, 121/08.

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini. Ur. list RS, št. 41/09.

Deklaracije o odpravi nasilja nad ženskami.

Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah. Ur. list RS, št. 35/92 - MP, št. 9/92.

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah Ur. list RS, št. 35/92 - MP, št. 9/92.

Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ur. list RS, št. RS - MP, št. 33/1994.

2 VIRI Z INTERNETA

Delavnica nasilje v družini.

URL=«<http://www.amnesty.si/files/Delavnica%20Nasilje%20nad%20zenskami%20v%20druzini.doc>«. 09.06.2009.

Društvo SOS telefon, 2009.

URL=«http://www.fvv.uni-mb.si/mojFaks/Files/FVV%20-20SOS_20090423_09.ppt«. 09.06.2009.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

URL=«<http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/5684/>«. 03.06.2009.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

URL=«http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/z_preprec_nasilja_pr090707.pdf«. 10.06.2009.

Ministrstvo za zunanje zadeve.

URL=«http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/clovekove_pravice/najpomemnejši_mednarodnopravni_dokumenti_s_podrocja_clovekovih_pravic/«. 09.06.2009

Organizacija združenih narodov, Splošna deklaracija o človekovih pravicah: živeč dokument.

URL=«http://www.unis.unvienna.org/pdf/fact_sheet_human_rights_1_sl.pdf«. 7.12.2007.

Organizacija združenih narodov.

URL=«[http://193.2.236.95/dato3.nsf/OC/0505181712208/\\$file/dato3_konferenca_na_silje_spor1_00a.pdf](http://193.2.236.95/dato3.nsf/OC/0505181712208/$file/dato3_konferenca_na_silje_spor1_00a.pdf)«. 09.06.2009.

Regional Consultation for the UN Study on Violence Against Children.

URL=«http://www.violencestudy.org/europe-ca/Slov_5.htm«. 03.06.2009.

Selič, P. Prepoznavanje znakov nasilja in zlorabljanje v družini.
URL=«[http://med.over.net/javne_datoteke/novice/datoteke/7287Prepoznavanjezna
kovcnasiljacvdruzini.doc](http://med.over.net/javne_datoteke/novice/datoteke/7287Prepoznavanjezna
kovcnasiljacvdruzini.doc)«. 09.06.2009.

Statistični podatki društva SOS telefona za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Statistični podatki Generalne policijske uprave.

Uradni list Republike Slovenije.

URL=«<http://www.uradni-list.si/1/content?id=92436>«. 03.06.2009.

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Kazniva dejanja s področja nasilja v družini po poglavjih v Kazenskem zakoniku od leta 2000 do 2007.....	15
Tabela 2: Število najpogostejših kaznivih dejanj zoper življenje in telo v letih od 2005 do 2007.....	15
Tabela 3: Število otrok, žrtev nasilja v družini od leta 2000 do 2006.....	16
Tabela 4: Število kaznivih dejanj s področja nasilja v družini v obdobju 2000–2008.....	16
Tabela 5: Število osumljencev in žrtev kaznivih dejanj s področja nasilja v družini v obdobju 2000–2008.....	17
Tabela 6: Število klicev na SOS telefon v obdobju 1999–2008.....	17

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

MPDP	Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah
OZN	Organizacija združenih narodov
SDČ	Splošna deklaracija o človekovih pravicah
ZZZDR	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih
ZPND	Zakon o preprečevanju nasilja v družini

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Podpisana Svjetlana Mrkajić, prvič vpisana na Fakulteto za upravo v študijskem letu 2005/06 kot redna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom Družinsko nasilje - evropski in slovenski pogled napisala samostojno s korektnim navajanjem virov.

Ljubljana, avgust 2009

Svjetlana Mrkajić

Lektorica

Milena Ilić

Strinjam se z objavo diplomske naloge na internetu.